

SVEA HOVRÄTT
Mark- och miljööverdomstolen
060101

DOM
2013-03-27
Stockholm

Mål nr
M 2227-12

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Vänerns tingsrätts, mark- och miljödomstolen, dom 2012-02-17 i mål nr M 1145-11, se bilaga A

KLAGANDE

1. Kammarkollegiet, Box 2218, 103 15 Stockholm
2. Länsstyrelsen i Västra Götalands län, Mariestadskontoret, 542 85 Mariestad

MOTPART

Rösberga Bruk AB, 556320-3172, Rösberga Säteri, 521 96 Falköping
Ombud: advokaten G B,

SAKEN

Lagligförklaring och tillstånd m.m. avseende Valtorpskvarns kraftverk i Slafsan i Falköpings kommun

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSLUT

A. Mark- och miljööverdomstolen avvisar Kammarkollegiets och Länsstyrelsens i Västra Götalands län yrkanden om ytterligare ersättning för rättegångskostnader i mark- och miljödomstolen.

B. Mark- och miljööverdomstolen ändrar mark- och miljödomstolens dom endast på följande sätt.

1. Tillståndet i den del det avser rätt att höja kraftverksdammens krön till nivå +149,56 m upphävs.
2. Villkor 4b ska ha följande lydelse. ”Vattenståndet vid dammen får, i vad det på kraftverkets och dammens praktiska drift beror, inte överstiga + 149,38 m (dämningsgräns) eller den nivå som uppstår, enligt den i domsbilaga A till mark- och miljödomstolens dom redovisade avbördningskurvan”.
3. Villkor 4c ska ha följande lydelse. ”Kraftverket ska drivas som ett strömkraftverk och korttidsreglering får inte ske. Minst 460 l/s vatten ska släppas till fiskvägen.

Dok.Id 1067908

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 2290 103 17 Stockholm	Birger Jarls Torg 16	08-561 670 00 08-561 675 50 E-post: svea.avd6@dom.se www.svea.se	08-561 675 59	måndag – fredag 09:00-15:00

Är tillrinningen mindre än 460 l/s ska tillrinningen framsläppas. Det åligger sökanden att utföra en anordning som möjliggör mätning av minimitappningen”.

4. *Villkor 4e* ska ha följande lydelse. ”Framför turbinintaget ska ett galler installeras med största spaltvidden 15 mm och med en lutning om 30-35 grader. En flyktväg för fisken ska anordnas. Den närmare placeringen av gallret och av flyktvägen samt fastställande av tappning till denna ska bestämmas i samråd med länsstyrelsen som tillsynsmyndighet”.

5. *Villkor 5* ska ha följande lydelse. ”Om inte enighet nås för den under punkten 4d) angivna åtgärden får tvistefråga hänskjutas till mark- och miljödomstolen för avgörande”.

6. *Villkor 10* ska ha följande lydelse. ”Arbetena ska vara utförda inom fem (5) år från denna dom, annars förfaller tillståndet”.

C. Mark- och miljööverdomstolen ogillar Kammarkollegiets och Länsstyrelsens i Västra Götalands län yrkanden om ersättning för rättegångskostnaderna i Mark- och miljööverdomstolen.

D. Mark- och miljööverdomstolen förordnar att tillståndet får tas i anspråk även om Mark- och miljööverdomstolens dom inte vunnit laga kraft. Mark- och miljööverdomstolens beslut 2012-04-17 om inhibition ska inte längre gälla.

YRKANDEN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Kammarkollegiet

Kammarkollegiet har yrkat

- i första hand att mark- och miljödomstolens dom ska undanröjas och att ansökan ska avvisas
- i andra hand att mark- och miljödomstolens dom ska upphävas och att ansökan ska avslås
- i tredje hand att mark- och miljödomstolens dom ska ändras på så sätt att det ska föreskrivas villkor, begränsningar och försiktighetsmått som innebär att icke-försämringskravet upprätthålls och att miljö kvalitetsnormen följs.

Kammarkollegiet har även yrkat full ersättning för sina rättegångskostnader i mark- och miljödomstolen samt ersättning för sina rättegångskostnader i Mark- och miljööverdomstolen.

Länsstyrelsen i Västra Götalands län (i fortsättningen länsstyrelsen)

Länsstyrelsen har yrkat

- i första hand att mark- och miljödomstolens dom ska upphävas och att ansökan ska avslås
- i andra hand att mark- och miljödomstolens dom ändras på så sätt att höjning av dammen inte ska få ske och att det ska föreskrivas av länsstyrelsen yrkade villkor.

Länsstyrelsen har yrkat att följande villkor ska föreskrivas:

- En fiskväg ska projekteras, dimensioneras och utformas för att ge fria vandringsvägar för de växt- och djurarter i vattensystemet som är beroende av sådana. En sakkunnig inom projektering och fiskvandring ska utforma förslag till fiskväg. Förslaget ska granskas och godkännas av länsstyrelsen innan genomförande.

- Anläggningen ska förses med fingrind med en lutning om 30 grader och där spalten mellan stavar inte överstiger 12 mm. Fingrinden ska placeras i intagskanalens övre del.
- Anläggningen ska förses med ett styrsystem som säkerställer varaktiga flöden i vattensystemet.
- Arbeten ska utföras i enlighet med vad som sagts i ansökan och de förslag till skadeförebyggande åtgärder som föreslås i miljökonsekvensbeskrivningen ska genomföras. Det ska upprättas och fastställas ett kontrollprogram.
- Minimitappningen till fiskvägen ska motsvara den totala medellågvattenföringen ökad med 15 procent, dvs 530 l/s. Om tillrinningen är mindre ska hela tillrinningen släppas fram i fiskvägen under hela året. Nedanför fiskvägen ska det framsläppta vattnet fördelas för maximal nytta och vattentäckning av åns naturfåra.
- Anläggningen ska drivas som strömkraftverk där tillrinnande vattenmängd alltid släpps fram genom eller förbi anläggningen.
- Arbetstiden ska vara tre år.

Länsstyrelsen har även yrkat full ersättning för sina rättegångskostnader i mark- och miljödomstolen samt yrkat ersättning för sina rättegångskostnader i Mark- och miljööverdomstolen.

Rösberga Bruk AB (i fortsättningen bolaget)

Bolaget har yrkat att Kammarkollegiets och länsstyrelsens ändringsyrkanden avseende rättegångskostnaderna i mark- och miljödomstolen ska avvisas.

Bolaget har återkallat yrkandet om tillstånd att höja dämmningsgränsen till nivå +149,56 m och därmed medgivit att mark- och miljödomstolens dom ändras i detta avseende.

Bolaget har medgett att vissa ytterligare skyddsåtgärder föreskrivs (se närmare s. 21)

Bolaget har för egen del yrkat att tiden för arbetenas utförande ska bestämmas till fem år från lagakraftvunnen dom.

Bolaget har i övrigt bestritt ändring.

Bolaget har också yrkat förordnande om att tillståndet ska få tas i anspråk utan hinder av att Mark- och miljööverdomstolens dom inte har vunnit laga kraft.

Mark- och miljööverdomstolen har hållit huvudförhandling och syn.

UTVECKLANDE AV TALAN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Kammarkollegiet

Kammarkollegiet har vidhållit sitt tidigare ställningstagande i målet och i huvudsak utvecklat sin talan på det sätt som skett i mark- och miljödomstolen samt tillagt följande.

Brister i ansökan

För att kunna avgöra frågan om lagligförklaring är det nödvändigt att veta hur anläggningen såg ut innan de tillståndspliktiga åtgärderna vidtogs. Bolaget har inte klargjort vilka delar av anläggningen som omfattas av begäran om lagligförklaring och de uppgifter bolaget lämnat i detta avseende motsägs av det som länsstyrelsen konstaterat vid sin tillsyn. Bristerna är sådana att lagligförklaring av anläggningen inte kan ske.

För de förändringar av anläggningen som gjorts från och med år 1999 samt för verksamheten vid anläggningen måste bolaget ansöka om tillstånd. Bolagets ansökan saknar redovisning av alternativa lokaliseringar och utformningar av verksamheten. Bolaget har i Mark- och miljööverdomstolen kompletterat miljökonsekvensbeskrivningen med en alternativ utformning av vattenkraftverket som påverkar

omgivningen mer än det olovligen byggda och ansökta alternativet. Det saknas redovisning av elproduktion på annan plats eller av annat slag.

Enligt länsstyrelsens uppgifter har ingen kraftverksamhet bedrivits på platsen mellan åren 1977 och 2007. I miljökonsekvensbeskrivningen saknas en beskrivning av de förhållanden på platsen som då rådde samt en beskrivning av konsekvenserna av att de ansökta tillståndspliktiga åtgärderna inte vidtas (nollalternativet). Bolaget har påstått att den nu befintliga anläggningen har samma utformning som före år 1999. Det framgår emellertid av länsstyrelsens dokumentation från tillsynsarbetet och inlagor till domstolen att det sedan dess i omgångar skett stora förändringar. Länsstyrelsen har också ifrågasatt om anläggningen innan de tillståndssökta ändringarna vidtagits utgjort ett definitivt vandringshinder. Utredningen avseende förhållandena innan åtgärderna vidtogs är alljämt så bristfällig att den inte kan läggas till grund för bedömning.

Miljökonsekvensbeskrivningen innehåller endast ett utdrag ur databasen VISS (VattenInformationSystem Sverige) och påståenden utan grund i normerna och i dem ingående parametrar. Bolaget har nu redovisat verksamhetens påverkan avseende ekologisk status, men inte hur miljö kvalitetsnormens krav på god ekologisk status i vattendraget år 2021 ska kunna klaras. Redovisningen är inte tillräcklig för en bedömning av verksamhetens tillåtlighet.

Det är inte heller förenligt med instansordningens princip med en alltför omfattande komplettering av ansökan i högre instans. De kompletteringar som skett i Mark- och miljööverdomstolen är så omfattande och rör så centrala delar av ansökan och miljökonsekvensbeskrivningen att om de godtas bör målet återförvisas till mark- och miljödomstolen för prövning.

Tillåtligheten

Platsen är olämplig för lokalisering av vattenkraftverket. Den aktuella vattensträckan är utpekad som riksintresse för såväl natur- som kulturmiljövård. Slafsan ingår i ett område med mycket höga naturvärden. Länsstyrelsen anser att det är motiverat att bilda ett naturreservat i syfte att skydda och restaurera mycket värdefulla strömmande

vattenmiljöer i Slafsån samt skydda strömlövsskogar och lövsskogar längs vattendraget. Den ansökta verksamheten medför betydande påverkan på områdets naturvärden.

Den kompletterande utredning avseende miljökonsekvenserna som bolaget ingivit till Mark- och miljööverdomstolen visar fortfarande inte att verksamheten kan bedrivas på ett sätt som är förenligt med de allmänna hänsynsreglerna, miljö kvalitetsnormerna i miljöbalken, icke-försämringskravet och ramdirektivet för vatten. Bolaget har inte visat att en minimitappning på 0,3 m³/s är tillräckligt. Även om minimitappningen endast gäller under en viss del av året är det ändå minimitappningen som bestämmer hur mycket fisk sträckan kan rymma och producera. Enligt bolagets utredning är det normalt höga flöden under september till november då den huvudsakliga uppvandringen av öring sker. Kammarkollegiets anlitade expert på Jönköpings fiskeribiologi anser dock att det är långt ifrån vanligt med höga flöden under september och början av oktober då den huvudsakliga uppvandringen av fisk inför leken sker. SMHI:s data från flödesstationen vid Valtorp för åren 1983 till 2011 visar att 72 procent av månadsmedelvärdena i september och 50 procent av dem i oktober ligger under 1,9 m³/s. Alltså kommer det att vara en vanlig situation under dessa höstmånader att det inte spills något extra vatten i naturfåran utöver minimitappningen. Enligt experten är det också en nackdel att det inte föreslagits någon avledning av fisk vid gallret eftersom mindre öring på 20 cm (stor smolt) inte orkar simma tillbaka hela intagskanalen på 160 m ut till huvudfåran.

Verksamheten är inte förenlig med 11 kap. 6 § miljöbalken då dess fördelar från allmän och enskild synpunkt inte överväger skadorna och olägenheterna av den.

Villkor

Lagligförklaringen och tillståndet måste i vart fall förenas med de villkor som länsstyrelsen anfört som krav i mark- och miljödomstolen så att icke-försämringskravet upprätthålls och att miljö kvalitetsnormerna följs.

Rättegångskostnader

Den ersättning som kammarkollegiet yrkade i mark- och miljödomstolen är rimlig och arbetsinsatsen i nivå med vad ett ärende av det här slaget kräver. Då en prövning sker mot miljöbalkens bestämmelser är det självklart att redogöra för hur kollegiet anser att bestämmelserna ska tolkas och vilka slutsatser som kan dras om ansökans förenlighet med bestämmelserna.

Länsstyrelsen

Länsstyrelsen har vidhållit sitt tidigare ställningstagande i målet och i huvudsak utvecklats sin talan på det sätt som skett i mark- och miljödomstolen samt tillagt följande.

Brister i ansökan

I bolagets miljökonsekvensbeskrivning saknas redovisning av alternativa placeringar av vattenkraftverket samt alternativa utformningar och jämförbara alternativ. På grund av den betydande påverkan som den aktuella vattenkraftverksamheten får på naturmiljön i Slafsan skulle bolaget ha lämnat en sådan redogörelse.

Av bolagets miljökonsekvensbeskrivning framgår att bolaget utgår från ett nollalternativ som innefattar redan befintliga ingrepp i vattenområdet. Dammen uppströms Valtorpskvarn är emellertid inte rättsligt prövad och ska inte utgöra en förutsättning för bedömningen av påverkan på miljö kvalitetsnormen. Det enda definitiva vandringshindret mellan Hornborgasjön och Valtorpskvarn är Södra Snikens kvarn. Ägaren har fått förslag till utrivning eller ombyggnad. Ett tidigare vandringshinder uppströms i Slafsan på fastigheten X har återställts i juni 2012. Vidare avser Naturvårdsverket att söka tillstånd för ombyggnad av utloppet/dammen från Hornborgasjön för cirka 3 mnkr. Nollalternativet bör utgå ifrån att det inte finns några ingrepp i vattenområdet. Avsaknaden av ett riktigt nollalternativ utgör en brist i underlagsmaterialet.

Vattenmyndigheten Västerhavet har meddelat föreskrifter, 14 FS 2009:53, om kvalitetskrav för vattenförekomster i distriktet i enlighet med EU:s ramdirektiv för vatten och bestämmelser i 5 kap. miljöbalken och vattenförvaltningsförordningen (2004:660). För Slafsan har föreskrivits miljö kvalitetsnormen ”God ekologisk status” år 2021. Nuvarande klassificering är måttlig ekologisk status. Artificiella vandringshinder ökar fragmentiseringen med barriäreffekt och otillfredsställande förhållanden för organismer som är beroende av fria vandringsvägar och möjligheter till spridning, födosök och reproduktion. De vandringshinder som finns i Slafsan behöver åtgärdas för att miljö kvalitetsnormen ska uppnås. Det är uppenbart att de aktuella åtgärderna kommer att försämra statusen i vattenförekomsten.

Den redogörelse som finns i miljökonsekvensbeskrivningen är inte tillräcklig för att visa hur kraftverket i Slafsan kommer att påverka den ekologiska statusen i ån. Bolaget måste tydliggöra på vilket sätt bolaget ska bidra till att normen god ekologisk status uppfylls.

Det har således inte varit möjligt att bedöma om verksamheten kan tillåtas och vilka försiktighetsmått som ska krävas.

Tillåtligheten

Slafsan ingår i en grupp av tio vattendrag i södra Sverige som har den artrikaste bottenfaunan. I motiveringen till att Slafsan är ett nationellt värdefullt vattendrag för naturvård nämns att vattendraget har stor biologisk mångformighet och är viktigt för faunan i och vid vattendraget. Vattendraget utgör en högklassig öringbiotop och är med sina kalkhällar och lövskogar unikt för svenska förhållanden. Potentialen för att hålla en mycket god öringstam är god. Elfiske vid Valtorpskvarn för 30 år sedan visade höga tätheter av öring. Beståndet av öring har försämrats påtagligt sedan dess. Slafsan är också en viktig livsmiljö för flera andra arter som är intressanta ur naturvårdssynpunkt. Enligt länsstyrelsens register över hotade och sällsynta arter finns dessutom två arter som ligger inom det direkta påverkansområdet från vattenkraftverket. Det gäller dels en registrerad förekomst av bäcklansmossa, dels

förekomst av källgräs. Båda arterna tillhör enligt SLU:s artdatabank kategorin ”sårbar”.

Slafsans dalgång från järnvägsövergången uppströms Valtorps kvarn till mynningen i Hornborgasjön nedströms är klassad som riksintresse för naturvården. Slafsans omkringliggande markområden omfattas också av strandskydd. I det s.k.

värdeomdömet för riksintresset anges bl.a. att Slafsans grund och bred å med fastbotten, kantad av stora bestånd av gråalsumpskog. Skyddsvärda limniska och skogliga miljöer finns inte minst på fastigheterna Y och Z.

Längs Slafsans uppströms och nedströms Valtorpskvarn finns bl.a. naturtyperna ”svämlövskog” och ”svämädellövskog”. De skyddsvärda miljöerna passar väl in i riksdagens miljömål med ett långsiktigt skydd av nationellt värdefulla vattendrag samt skogsstrategin för formellt skydd av skogsmark med höga naturvärden. Såväl de limniska miljöerna som angränsande lövskogar i dalgången har så stora naturvärden att länsstyrelsen inlett ett arbete med att bilda ett naturreservat.

Hornborgasjöns ekologiska funktion har betydelse för Slafsans och omvänt. De ingår i samma Ramsarområde. Hornborgasjön har tidigare haft en öringsstam och bör i framtiden kunna återfå öringen. Sjön har nyligen restaurerats och Naturvårdsverket ska bygga om dämnet i utloppet för en faunapassage. Hornborgasjön är ett Natura 2000-område för såväl art- och habitatdirektivet som fågeldirektivet. Att Slafsans återställs och vårdas i syfte att möjliggöra fiskvandring har stor betydelse i ett större sammanhang och påverkar även förhållandena i Hornborgasjön.

På den aktuella platsen startade kvarnverksamhet år 1840. I boken ”Svenska kvarnar” från 1940 beskrivs att verksamheten omfattar drift av fyra turbiner med en sammanlagd effekt på 55 hk (40,5 kW). Såvitt framkommit fungerade endast en av dessa fram till 1970-talet. Kraftverket har inte varit i drift under perioden 1977 till 2009. År 2009 startades elproduktion i den nu ombyggda kvarnen. Länsstyrelsen fann vid tillsynsbesök på platsen år 2002 att det då inte fanns någon dammvall utan endast rester av en gammal konstruktion med enstaka sten- och betongfundament. I intagskanalen fanns bara skadade spettluckor som avstängningsanordning för anläggningen. Intagskanal och utloppskanal var betydligt smalare och omedelbart före

byggnaden fanns en mindre bäck (bräddpunkt) som utgick från inloppskanalen över till naturfåran. Förhållandena framgår av infraröda flygbilder. Kraftverket har sedan år 2004 utan tillstånd genomgått förändringar och utvidgning i syfte att bedriva den nuvarande verksamheten. Dammen har höjts. Sprängning i utloppskanalen har skett och en större in- och utloppskanal har anlagts. Idag finns en turbin på 65 kW.

Syftet med verksamheten har ändrats och därmed saknas stöd för att verksamheten ska omfattas av urminnes hävd. Dagens utformning av anläggningen kan inte sägas överensstämma med tiden före den 1 januari 1882. Eftersom en stor del av anläggningen tillkommit efter år 1999 bör den prövas som en ny verksamhet.

Före år 2004 fanns ingen påtaglig fördämning och fisken hindrades inte i sin fria vandring. De förändringar som skett medför stor negativ inverkan på det ur naturvårdssynpunkt värdefulla området. Kraftverket påverkar cirka 200 m forsbiotop, dvs. cirka en fjärdedel av Slafsans forsande biotoper. Knappt 5 m i fallhöjd tas i anspråk av totalt drygt 25 m mellan Valtorp och Hornborgasjön. Anläggningen fragmenterar vattendraget och fiskvandringen hindras. Därmed försämras förutsättningarna för livskraftiga populationer i Slafsan och ned till Hornborgasjön. Den höjda dammen med högre vattenyta uppströms innebär också mer indämda strömsträckor med långsammare vattenhastighet och sämre förutsättningar för organismer som gynnas av det strömmande vattnet. Den större mängd vatten som via turbin avleds till följd av ökad fallskillnad begränsar vattentillförseln till vattenområdet nedanför dammen och till utloppskanalens anslutning till Slafsan. Mindre areal täcks av vatten och det finns risk för igenväxning och lagring av sediment i grusbottnar. Hållrummen mellan stenar begränsas och försämrar bottenfaunans livsvillkor men också fiskäggen behov av syresättning. Forsen i anslutning till kraftverket har försämrats påtagligt som uppväxtmiljö för fiskyngel efter genomfört kraftverksbygge. För Valtorp finns rapporterat växtplats för bäcklansmossan som växer på ved av gråal vid Slafsan. Denna växtplats hotas av att vatten leds genom kraftverket. Sedan år 1983 finns en förekomst av källgräs från Slafsans strand 500 m uppströms Valtorps kvarn. Hoten mot källgräs är i första hand upphört bete och igenväxning, men en ändrad vattenregim till följd av dämning kan också påverka arten.

Storleken på minimiflödet är avgörande för en stor del av fiskproduktionen även om minimiflödet endast gäller delar av året. Bolagets uppgift om att det normalt råder höga flöden under perioden september till november då den huvudsakliga uppvandringen av fisk sker, kan stämma för november men långt ifrån alltid för september och början av oktober. Även under övriga delar av året sker fiskvandringar av flertalet fiskarter för exempelvis födosök.

Någon korrekt samhällsekonomisk avvägning har inte skett. Bolaget har i ansökan uppgivit att kostnaden för ansökta åtgärder beräknas uppgå till 450 000 kronor. Länsstyrelsen ifrågasätter uppgiften mot bakgrund av att entreprenören som gjort gjutnings- och byggarbeten för nya dammluckor och turbinhus uppgivit en kostnad på 800 000 till 900 000 kr exklusive moms. En ny turbin kostar enligt uppgift 7 kr per kWh vilket för en årsproduktion på 200 000 kWh ger en kostnad av cirka 1,4 mnkr. Bolaget har dessutom uppgivit att man investerat 3,5 mnkr i kraftverket. Till detta kommer kostnader för fingrind, styrsystem, elanslutning, skötsel och underhåll. Åtgärderna medför stora skador på miljön och kostnaden för kraftverket är långt mycket större än nyttan med kraftverket.

Villkor

Dammen som tidigare fanns på platsen har enligt uppgifter från en granne varit lägre än den nuvarande konstruktionen. Det högre vattenståndet leder till ett större indämt vattenområde där vattenhastigheten sänks och sedimentation sker i större omfattning. Detta försämrar förutsättningarna för strömlevande fiskarter.

En fiskväg bör ge förutsättningar för vandring i hela forsens bredd och forsen ska kunna utgöra ett fungerande ekologiskt område för växter och djur. Bredden på vattendraget varierar mellan 7 och 15 m fram till vägbron där det är uppdelat på flera fåror som sammantaget överstiger 30 m. Vid 15 meters bredd ger 300 l/s endast 20 l/s och breddmeter. Mot bakgrund av vattendragets morfologi och struktur tillförsäkras denna vattenmängd inte växters och djurs behov av vatten. Forskning visar att det krävs minst 30-40 procent av medelvattenföringen för måttlig respektive god

status på laxfiskpopulationer. Det innebär för Slafsån vid Valtorpskvarn 0,78 m³/s för måttlig status och 1,04 m³/s för god status.

I Sverige används 18-20 mm fingaller för att hindra laxar och öringar från att dras in i turbiner, medan många andra fiskar kräver exempelvis 10-20 mm.

Rättegångskostnader

Den nedlagda tiden i samband med prövningen i mark- och miljödomstolen motiverar en ersättning med yrkat belopp.

Bolaget

Bolaget har till bemötande av vad Kammarkollegiet och länsstyrelsen anfört i Mark- och miljööverdomstolen anfört bl.a. följande.

Anläggningen har funnits på platsen sedan 1600-talet och driften i nuvarande kvarnbyggnad har i vart fall pågått sedan år 1872. Först genom 1880 års vattenrättsförordning infördes en anmälningsplikt för anläggningar uppförda från år 1881. Genom 1918 års vattenlag infördes tillståndsplikt för vissa slag av anläggningar. För anläggningen gäller således urminnes hävd, vilket innebär att den är tillåtlig på den plats den befinner sig. Med rätten att hålla damm, intagsränna och kvarn följer också rätt och skyldighet att underhålla och reovera anläggningen på sätt som skett. Av detta följer också med nödvändighet att viss modernisering sker. I huvudsak är det en likadan anläggning för kraftutvinning som före år 1880 men effektivare. Den utnyttjade vattenföringen är densamma och effekterna på miljön inte större än tidigare.

Uppgiften om att kostnaden för intagsluckor och kvarnhus uppgått till 800 000 kr är osäker eftersom den är en uppskattning av entreprenören. Kostnaden avser till största delen reoveringen av anläggningen och ska inte medräknas i nyttokalkylen. Den turbin som installerats är reoverad och kostade 140 000 kr. Inte heller den kostnaden ska dock medräknas då turbinen ersatte en tidigare turbin. Oavsett hur man räknar understiger kostnaden för iståndsättandet nyttan av verksamheten.

Bolaget har låtit utföra en kompletterande utredning av verksamhetens inverkan på miljön. Av utredningen framgår bl.a. följande.

Vattendraget är i sin helhet kraftigt påverkat av markavvattning, närsaltsbelastning och har en hög andel jordbruksmark inom tillrinningsområdet. Detta har haft stor inverkan på vattendragets hydrologi och på dess bottenförhållanden. Förutom anläggningen vid Valtorpskvarn finns nedströms denna två dammar som saknar fiskvandringvägar. Dammanläggningen vid Södra Sniken utgör ett definitivt vandringshinder och en dammanläggning vid Håkantorps utgör partiellt hinder då den är delvis raserad.

Den ansökta verksamhetens inverkan på områdets naturvärden begränsas till vattenfåran mellan dämningens områdes gräns uppströms och utloppskanalens anslutning till huvudfåran. Skillnaden i omgivningspåverkan i förhållande till nollalternativet utgörs därför av dämning och avledning av Slafsans flöde för drift av kraftverket. Nollalternativet innebär därför att naturgivna hydrologiska förutsättningar finns i den 300 m långa strömmen, att risken är obefintlig för att nedströms vandrande fisk leds in i kvarnintaget och skadas vid turbinpassage samt att risken är minimal för att uppvandrande fisk går upp i utloppskanalen.

Dämningens påverkan kan beräknas sträcka sig 300-700 m uppströms dammen. Ingen aktiv reglering ska ske annat än i syfte att hålla ett högt och jämt vattenstånd uppströms för maximal fallhöjd vid kraftverket. Dämningens område har en flack topografi och vattendraget bör även naturligt ha varit svagt strömmande till lugnflytande i större delar. De vattenmiljöer som påverkas av indämningen utgör därmed inga lämpliga reproduktionsområden för laxartad fisk. Beståndet av källgräs finns 500 m uppströms dammen och kan påverkas negativt om det ställs under vatten. Trots detta förekommer arten ofta vid dammar och bäckar där man naturligt kan förvänta sig höga vattenståndsvariationer. Någon aktiv reglering av dammen kommer inte att ske.

De översvämningens påverkade marker som ligger intill forsen, alsumpskogar m.m. kommer att även fortsättningsvis utsättas för frekventa översvämningar. Bäcklansmossan förekommer i huvudfåran precis uppströms utloppskanalens

anslutning. Påverkan på vattenföringen kommer inte att påverka volatiliteten i Slafsans flöden varför mossans förutsättningar fortsatt kommer att vara goda.

Strömmen som påverkas av vattenavledning utgör ett lämpligt uppväxtområde för småöring. Vissa områden torde också ha tillräckligt vattendjup för att kunna utgöra ståndplatser för vuxen öring, även om de är få på denna sträcka. Strömmen är relativt bred och mångformig. Hårda bottensubstrat dominerar, men strandnära och grunda områden är i hög grad täckta av finsediment. Vissa nackar som kan utgöra lekområden kan observeras, men de är ofta placerade i centrala delar av vattenfåran.

Länsstyrelsens analys där man beräknat genomsnittliga flöden per breddmeter givet flöde och bredd ger inte den reella bilden. Vattenfårans tvärsnitt är inte kvadratisk. Det är sluttande och har bitvis inslag av större strukturer såsom stenblock och hållar. Den sträcka som påverkas av vattenavledningen är begränsad och den tid då minimitappning behöver ske kan förväntas utgöra ungefär 31 procent av tiden. Öringen vandrar upp i strömområden under perioden september till november vid rätt strömförhållanden, temperaturförhållanden m.m. Under vandringsperioden för de flesta vår- och höstlekande fiskarter är totalflödet så pass mycket högre än kraftverkets slukförmåga att en stor mängd vatten kommer att tappas förbi kraftverket. Detta och fiskvandringens väg borgar för en god funktion för fiskens vandring. Naturligtvis sker även vandring av olika fiskarter under övriga delar av året för t.ex. födosök. Det bör poängteras att fiskvandring under övrig tid på året även naturligt begränsas av låga eller extremt höga flöden.

Under de perioder då minimitappningen utgör en mycket liten del av drivvattenföringen genom kraftverket kan också anlockningseffekten till åfåran försämrats. Då dess perioder som sagts är korta och ofta inte sammanfaller med perioder då exempelvis öring vandrar bedöms påverkan försumbar.

Påverkan på nedströms vandrande fisk av driften i kraftverket bedöms vara begränsad idag då vandringen bedöms liten och stora mängder vatten kommer att släppas förbi kraftverket under högflöden då smoltutvandring normalt sker. En ny risgrind med lutning av 30 till 35 grader och spaltvidden 15 mm kan rekommenderas. Denna

spaltvidd är tillräcklig för att effektivt hindra utvandrande öringssmolt. Inloppshastigheten i intaget ska inte överstiga 0,5 m/s och gallret ska vara försett med flyktöppning och avledning för fisk till huvudfåran. I kombination med att fisken erbjuds en alternativ utvandringssväg via fiskvägen bedöms kraftverkets påverkan på nedströms vandrande fisk måttlig.

Möjligheterna att uppnå miljö kvalitetsnormen god ekologisk status bedöms inte försämrats med verksamheten under förutsättning att tillräckliga skyddsvillkor meddelas. Den anlagda fiskvägen och förbättringar av denna förbättrar möjligheterna att nå miljö kvalitetsnormen.

Verksamheten kommer med korrekt utformade skyddsvillkor och begränsad utbyggnad inte att leda till någon omfattande skada på naturvärden. Den kommer att ge en inte oansenlig energiproduktion av förnyelsebar och klimatneutral el. Driften bidrar också till bevarandet av kulturmiljön i området.

REMISSYTTRANDEN I MARK-OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Havs- och vattenmyndigheten

Myndigheten har vidhållit sitt tidigare ställningstagande i målet och anslutit sig till vad länsstyrelsen anfört i sitt överklagande samt tillagt följande.

På grund av den långa tid som gått sedan vattenkraftverket varit i drift har det uppstått ett nytt naturtillstånd i berörd del av Slafsans huvudfåra. Systemet består av en rik mångfald av arter och typer av strandskogar, men med en relativt låg andel av strömbiotoper. De strömbiotoper som haft möjlighet utvecklas är av stor betydelse för Slafsans naturvärde och mångfalden i systemet som helhet. Att det finns ytterligare dammar och vandringshinder i Slafsan innebär inte att återskapandet av en kraftverksdrift vid Valtorpskvarn kan ske utan långsiktiga konsekvenser för Slafsans naturvärden. Det finns stor risk att öringssmolt och andra fiskar av mindre storlek, kan skadas om de leds in till turbinintag och turbinen. Den sistnämnda är exempelvis skyddad enligt artskyddsförordningen. Fisk och ungar av olika fiskarter måste på lång

sikt på ett effektivt sätt ledas förbi kraftverksintaget. Det är inte tillräckligt tydligt visat varför en så låg tappning som 300 l/s är tillräcklig för att få en långsiktig god ekologisk funktion i Slafsans huvudfåra i berörd del. Öringen och flera andra fiskarter leker exempelvis ofta i grusbäddar i vattendragets litoralzon. En risk för torrläggning av lekbäddar vid lågvatten kan då innebära en stark reducering av öringens eller andra fiskarters reproduktionsframgång. Zonen är också viktig för vattendragets särpräglade bottenfauna.

Det är av stor betydelse för framtida uppfyllelse av miljökvalitetsnormen om god ekologisk status att i första hand allt Slafsans vatten får rinna i den värdefulla strömbiotopen. Om en återgång till drift av vattenkraftverket ska tillåtas är det av avgörande betydelse att vattenhushållningen fastställs så att avvikelser från de naturliga förhållandena minimeras och att det är ställt utom tvivel att huvuddelen av de organismer som på lång sikt är i behov av fri vandring förbi Valtorpskvarn erhåller tillfredställande förhållanden för detta.

Miljönämnden Östra Skaraborg har vidhållit att man inte har något att erinra mot att tillstånd lämnas för den sökta verksamheten.

Falköpings kommun har fått tillfälle att yttra sig i målet, men har inte hörts av.

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSKÄL

Miljökonsekvensbeskrivningen

Fråga är om befintliga vattenanläggningar som funnits på platsen under lång tid. Bolaget har inte redovisat några alternativa lokaliseringar av verksamheten med motiveringen att det inte finns något realistiskt alternativ eftersom det sedan länge finns lagliga anläggningar på platsen. Miljökonsekvensbeskrivningen utgår från nollalternativet att området under lång tid varit påverkat av anläggningar och verksamhet med i huvudsak samma omfattning som idag. Det framgår av miljökonsekvensbeskrivningen att det nedströms Valtorpskvarn i vart fall finns ett vandringshinder vid Snikens kvarn samt att bolaget åtagit sig att anlägga en fiskväg

förbi överfallsdammen vid Valtorpskvarn, att tappa en viss minsta mängd vatten till fiskvägen och åfåran och att installera skyddsanordningar för att hindra att fisk vandrar in i kraftverket.

Mark- och miljööverdomstolen delar mark- och miljödomstolens bedömning att miljökonsekvensbeskrivningen är tillräcklig för ställningstagande vad avser ansökan och kan godkännas. Till bemötande av Kammarkollegiets och länsstyrelsens invändningar mot miljökonsekvensbeskrivningen har bolaget i Mark- och miljööverdomstolen kompletterat utredningen. Mark- och miljööverdomstolen finner att hinder inte förelegat att komplettera utredningen på sätt som skett.

Tillåtligheten

Lagligförklaring

Miljödomstolen i Vänersborg har i dom den 27 juni 2006 prövat ett föreläggande av länsstyrelsen mot bolaget att riva ut dammen vid Valtorpskvarn. I målet konstaterades att verksamheten vid Valtorpskvarn enligt redovisade handlingar sannolikt blev tillåtlig av Kungliga kvarnkommissionen år 1697 och senare skattlagd 1804. I målet åberopades lantmäterikarta från år 1944 och flygfotografier från åren 1954, 1976 och 2001. Miljödomstolen konstaterade att utredningen i målet visade att den aktuella fördämningen med tillhörande intagsränna och kvarn funnits på plats under ansenlig tid och att det fick anses föreligga en hävdvunnen rätt att bibehålla anläggningen. Miljödomstolen konstaterade vidare att elproduktion bedrivits sedan början på 1900-talet och att anläggningen varit föremål för underhållsåtgärder i vart fall fram till 1980-talet. Rätten att hålla fördämningen bedömdes inte ha förfallit. Miljödomstolen upphävde föreläggandet.

I nu aktuellt mål har det dessutom framkommit att den kvarnbyggnad där det idag sker elproduktion motsvarar den som fanns år 1872. På 1940-talet fanns det enligt uppgift fyra turbiner med en sammanlagd effekt på 55 hk motsvarande cirka 40 kW. Åberopade fotografier från 1950-talet visar att intags- och utloppskanalerna i vart fall

då hade en sträckning som de har idag. Länsstyrelsen har uppgivit att driften vid anläggningen varit nedlagt mellan åren 1977 och 2009.

Av utredningen i målet framgår att de befintliga vattenanläggningarna med överfallsdamm, kanaler och byggnad med anläggning för utvinnande av vattenkraft funnits på platsen innan miljöbalken trädde i kraft och att de, såvitt är känt, tillkommit i enlighet med de äldre bestämmelser som gällde vid dess tillkomst. Det får förutsättas att anläggningarna fyllt sin funktion i vart fall fram till år 1977 då driften enligt uppgift upphörde. Driften återupptogs cirka 30 år senare efter det att vissa återställningsåtgärder vidtagits. Det har inte framkommit att vattenanläggningarna övergivits eller att de varit förfallna under så lång tid att ett märkbart nytt naturtillstånd uppstått i vattendraget. Mark- och miljööverdomstolen delar mot denna bakgrund mark- och miljödomstolens bedömning att det finns förutsättningar att lagligförklara anläggningen.

Tillstånd

Mark- och miljööverdomstolen konstaterar att en annan lokalisering av verksamheten inte är möjlig om fallhöjden och de lagligförklarade anläggningarna ska kunna utnyttjas.

Bolaget har medgivit att åtgärder vidtagits på anläggningarna mellan åren 2004 och 2009. Dammkrönet i överfallsdammen har gjutits på i syfte att återställa dammen på grund av den erosion som skett. Intagskanalen har grävts ur i syfte att återställa den. Intagsluckorna har bytts ut och flyttats något längre upp i intagskanalen. Intaget har försetts med ett skyddsgaller för att hindra fisk att vandra in i turbinanläggningen. I utloppskanalen har en bergsklack sprängts bort. Bolaget har även grävt ett omlöp förbi överfallsdammen. Det kan konstateras att åtgärderna vidtagits utan anmälan eller ansökan om tillstånd.

Bolaget har i Mark- och miljööverdomstolen återkallat begäran om tillstånd till höjning av dämmningsgränsen och endast yrkat tillstånd för återställandet av överfallsdammen så att dammens krön får höjden +149,38 m. Vad gäller de övriga

åtgärder som vidtagits på anläggningen under åren 2004 till 2009 talar mycket för att de sammantaget är av den omfattningen att anläggningarna i viss mån ändrats. I vart fall kan bortsprängningen av bergsklacken i utloppskanalen rimligen inte ses som en återställningsåtgärd. Anläggningsarbetet med sprängningen och utgrävningen av kanalerna samt flyttandet av intagsluckorna torde ha medfört viss risk för skada på miljön, om än tillfällig. Dämning ska fortsättningsvis ske på sätt som befintlig damm medger och för driften av kraftverket ska avledas maximalt 1,6 m³/s. Mot denna bakgrund är åtgärderna och vattenverksamheten sådana att de inte får vidtas utan prövning.

Enligt utredningen i målet har Slafsan under lång tid påverkats av energiuttag för industrianläggningar såsom kvarnverksamhet. Detta innebär att vid Valtorpskvarn har dämning skett genom en dammanläggning som utgjort vandringshinder och att vatten har avletts från åfåran till förmån för kraftverket. Det är dock något oklart vilka möjligheter det funnits för fisk och andra organismer att passera anläggningarna. Idag finns förutom anläggningarna vid Valtorpskvarn nedströms denna åtminstone ett vandringshinder genom dammanläggningen vid Södra Sniken. Mark- och miljööverdomstolen finner att bedömningen ska ske med utgångspunkt i de förhållanden som rått med de lagligförklarade anläggningarna.

Mark- och miljööverdomstolen konstaterar att den påverkan som verksamheten vid anläggningarna medför är en begränsad dämning, vandringshinder, reducerad vattenföring längs en ca 300 m lång del av strömmen vid Valtorpskvarn, att nedvandrande fisk kan skadas om den passerar turbinanläggningen i kraftverket samt att uppvandrande fisk kan anlockas till utloppskanalen istället för åfåran.

Det är ostridigt att vattendraget Slafsan/Hornborgaan hyser höga naturvärden. Forsområdet vid Valtorpskvarn har goda förutsättningar för den höga biologiska mångfald som förknippas med forsområden i näringsrika vattendrag och möjlighet till reproduktion av öring. Dessutom finns längs med vattendraget skyddsvärd strandskog och bland annat de sårbara växtarterna bläcklansmossa och källgräs. Riksdagens miljömål anger vattendraget som ett nationellt värdefullt vattendrag och det är ett riksintresse för naturmiljövården samt omfattas av strandskydd. För Slafsan har

föreskrivits miljö kvalitetsnormen *god ekologisk status* år 2021. Vattendraget mynnar i Hornborgasjön som är ett Natura 2000-område för såväl art- och habitatdirektivet som fågeldirektivet. Mark- och miljööverdomstolen finner att det därför måste ställas höga krav på skyddsåtgärder för att tillstånd ska kunna lämnas.

Mark- och miljödomstolen bedömer att statusen i vattendraget inte kommer att försämrats på grund av de vidtagna åtgärderna och den sökta verksamheten under förutsättning att tillräckliga skyddsvillkor meddelas. Den anlagda fiskvägen och förbättringar av denna samt erforderligt minimiflöde bidrar till möjligheterna att nå miljö kvalitetsnormen *god ekologisk status*.

Utöver vad mark- och miljödomstolen föreskrivit har bolaget i Mark- och miljööverdomstolen åtagit sig att vidta ytterligare skyddsåtgärder. Bolaget har åtagit sig att installera ett nytt galler framför turbinintaget (villkor 4 e i mark- och miljödomstolens dom) med en lutning om 30 till 35 grader och spaltvidden 15 mm. Inloppshastigheten i intaget ska inte överstiga 0,5 m/s. Gallret ska vara försett med flyktöppning för avledning av fisk till huvudfåran.

Bolaget har vidare medgivit en minimitappning till fiskvägen och åfåran nedströms med 0,3 m³/s eller tillrinningen om den är mindre. Kammarkollegiet och länsstyrelsen har ifrågasatt om det är tillräckligt med en minimitappning på 0,3 m³/s för fiskvandringvägen och bevarandet av fiskens livsmiljö nedströms dammen och kraftverket. De har invänt att en stor del av den period då öringen i huvudsak vandrar upp i vattendraget kommer flödet att bestå av minimitappning.

Mark- och miljööverdomstolen kunde vid den syn som hölls i samband med huvudförhandlingen konstatera att forsen vid Valtorpskvarn är relativt bred och mångformig.

Bolaget har inte presenterat någon utförlig utredning av vilken nivå på minimitappningen som är lämplig. Bolagets egen konsult har konstaterat att minimitappningens storlek är avgörande för kraftverkets påverkan på Slafsans forsbiotop och den fauna som förekommer där. I vattenkraftsammanhang diskuteras ofta vilket flöde

som är lämpligt som minimiflöde. Medellågvattenföringen anses ofta vara det naturligt begränsande flödet för förekomsten av akvatiska organismer i ett vattendrag. I vissa fall diskuteras även lägsta lågvattenföring, vilket är den lägsta uppmätta vattenföringen under en längre tidsperiod av flera år. Av uppgifter i målet framgår att vid Valtorpskvarn är lägsta lågvattenföringen 0,26 m³/s och medellågvattenföringen 0,46 m³/s.

Med hänsyn till vad som framkommit om förhållandena på platsen bedömer Mark- och miljööverdomstolen att minimitappningen till åfåran i detta fall bör ligga i nivå med medellågvattenföringen för att säkerställa forsbiotopen och de djur och växter som är beroende av denna miljö, dvs. 0,46 m³/s.

Mark- och miljööverdomstolen konstaterar att det inte gjorts gällande att ändringen av anläggningen och fortsatt verksamhet vid Valtorpskvarn riskerar att påverka miljön i Hornborgasjöns Natura 2000-område på ett så betydande sätt att tillstånd krävs enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken. Den utredning som finns i målet tyder inte heller på en sådan betydande påverkan. Utredningen visar inte heller att det på platsen finns några arter som särskilt skyddas enligt artskyddsförordningen. Med hänsyn till att platsen sedan länge lagligt tagits i anspråk för den ansökta verksamheten bedöms inte hinder föreligga på grund av bestämmelserna om strandskydd.

Vad avser kravet i 11 kap. 6 § miljöbalken att vattenverksamhetens fördelar ska överväga kostnaderna och skadorna samt olägenheterna av denna har bolaget redovisat att normalårsproduktionen för kraftverket beräknas till cirka 200 000 kWh och årsintäkten till cirka 150 000 kr med gällande prisnivå för el inklusive elcertifikat. Det kapitaliserade värdet beräknas till cirka 4 mnkr.

Bolaget har beräknat kostnaden för ansökta åtgärder till 450 000 kr avseende fiskväg, åtgärdande av dammen, intagsluckorna, tilloppstuben samt övriga kostnader. Med ränta och avskrivning medför detta en årskostnad på cirka 33 000 kr. Bolaget har nu åtagit sig att byta ut skyddsgallret och anordna flyktväg i intagskanalen. Kostnaden för detta har uppskattats till 200 000 kr. Därutöver måste beaktas att den höjning av minimitappningen som Mark- och miljööverdomstolen funnit nödvändig enligt vad

som tidigare anförts medför ett produktionsbortfall utöver den av bolaget beräknade. Mark- och miljööverdomstolen bedömer trots detta att den totala lönsamheten för kraftverket inte påverkas.

Vad gäller olägenheterna finner Mark- och miljööverdomstolen att dessa i betydande grad har begränsats genom skyddsåtgärderna och att anordnandet av fiskvandringväg utgör ett positivt tillskott till vattenmiljön (jämför MÖD:s avgörande i mål M 9756-10).

Sammantaget bedömer Mark- och miljööverdomstolen att fördelarna med verksamheten överväger kostnaderna och olägenheterna och att kravet på samhällsekonomisk lämplighet i 11 kap. 6 § miljöbalken är uppfyllt.

Med hänsyn till att en höjning av dämmningsgränsen inte längre är aktuell, att minimitappningen till åfåran ska vara 0,46 m³/s och att ytterligare skyddsåtgärder ska vidtas kommer Mark- och miljööverdomstolen vid en samlad bedömning fram till att hänsynsreglerna i 2 kap. och övriga bestämmelser i miljöbalken är tillgodosedda.

Sammanfattning

Sammanfattningsvis innebär Mark- och miljööverdomstolens bedömningar att lagligförklaring ska ske av de anläggningar som var befintliga före år 1999 när miljöbalken trädde ikraft och att tillstånd ska medges för ansökta åtgärder och vattenverksamhet samt att mark- och miljödomstolens dom endast ska ändras så att tillståndet att höja kraftverksdammens krön upphävs och att de för verksamheten föreskrivna villkoren enligt vad som anförts ovan delvis ska ändras.

Närmare om ändring av vissa villkor

På grund av att tillståndet att höja kraftverksdammens krön ska upphävas ska *villkor 4 b* ändras i överensstämmelse med detta på sätt som framgår av domslutet.

Med den bedömning Mark- och miljööverdomstolen gjort ovan avseende minimitappning till fiskvägen följer att nivån på minimitappningen ska vara 0,46 m³/s. Villkoret bör även kompletteras med föreskrift om hur kontroll av minimitappningen ska ske. *Villkoret 4 c* ska i enlighet med detta ges den lydelse som framgår av domslutet.

Mark- och miljööverdomstolen har i dom den 18 oktober 2011 i mål nr M 9756-10 meddelat föreskrift om ett galler vid ett kraftverks intag på högst 15 mm spaltvidd och med en lutning om 30-35 grader. Föreskriften motiverades med den särskilda hänsynen till vandrande ål. Eftersom det i nu aktuellt mål inte har framkommit omständigheter som kräver ett strängare villkor innebär bolagets åtagande att tillräcklig hänsyn tagits. Den närmare placeringen av gallret och av flyktvägen och dess utformning samt fastställande av tappning till denna får bestämmas i samråd med länsstyrelsen som tillsynsmyndighet. Mark- och miljööverdomstolen finner att den tappning som behövs till flyktvägen kommer att vara av mindre omfattning och att den därför bör ingå i den föreskrivna minimitappningen till åfåran nedströms dammen. *Villkoren 4 e* och *5* ska därför ändras på sätt som framgår av domslutet.

Mark- och miljööverdomstolen finner vidare att något rättsligt hinder att pröva bolagets yrkande om förlängd arbetstid inte föreligger. Med hänsyn till bl.a. de tillkommande arbeten som ska utföras till följd av Mark- och miljööverdomstolens dom finns det skäl att bifalla bolagets begäran om en arbetstid på fem år. Tiden ska beräknas från dagen för Mark- och miljööverdomstolens dom i målet (*villkor 10*).

Verkställighetsförordnande

Med hänsyn till den bedömning Mark- och miljööverdomstolen gjort vad avser lagligförklaring, tillåtlighet och skyddsåtgärder finner Mark- och miljööverdomstolen att det är angeläget att arbeten med skyddsåtgärder påbörjas så snart som möjligt. Det finns därför förutsättningar att meddela verkställighetsförordnande.

Mark- och miljööverdomstolen erinrar om att det är en förutsättning för tillståndet att bedriva vattenverksamheten att villkoren iakttas. Mark- och miljööverdomstolen

erinrar vidare om bolagets skyldighet enligt 22 kap. 28 § första stycket andra meningen miljöbalken att, om tillståndet tas i anspråk innan denna dom vunnit laga kraft, hos länsstyrelsen ställa säkerhet för den ersättning som för en vattenverksamhet som kan komma att utgå om domstolens dom ändras.

Rättegångskostnader

I mark- och miljödomstolen

Bolaget har yrkat att myndigheternas yrkanden om full ersättning för rättegångskostnaderna i mark- och miljödomstolen ska avvisas med återopande av att yrkandena framställts för sent.

Såväl Kammarkollegiet som länsstyrelsen har i sina överklagandeskrifter inte uttryckligen yrkat någon ändring av mark- och miljödomstolens beslut i fråga om bolagets skyldighet att ersätta myndigheterna för deras rättegångskostnader i mark- och miljödomstolen. Först i kompletterande skrifter efter överklagandetidens utgång har myndigheterna framställt sådana yrkanden.

En part som av Mark- och miljööverdomstolen vill tillerkännas i mark- och miljödomstolen yrkad ersättning för rättegångskostnaderna där ska yrka detta redan i överklagandet eller i vart fall före överklagandetidens utgång.

Länsstyrelsen har i sitt överklagande yrkat ”att tillstånd till sökt verksamhet samt lagligförklaring inte medges alternativt att länsstyrelsens yrkade villkor fastställs”. Även om åtskilliga fall finns i praxis när yrkanden, som inte uttryckligen angett något i frågan om rättegångskostnaderna i underinstansen, ändå ansetts innefatta ett yrkande i den delen, kan länsstyrelsens yrkande i överklagandeskriften inte anses innefatta beslutet i domen om ersättning för rättegångskostnader (jämför NJA 1983 s. 875). Länsstyrelsens i skrift den 29 mars 2012 framställda yrkande om full ersättning för sina rättegångskostnader i mark- och miljödomstolen kan därför inte lagligen prövas och ska följaktligen avvisas.

Kammarkollegiet har i sitt överklagande yrkat att ” mark- och miljödomstolens dom ska undanröjas och att ansökan ska avvisas”. Inte heller Kammarkollegiets yrkande kan anses innefatta ett yrkande i fråga om storleken på utdömda rättegångskostnader, varför Kammarkollegiets i skrift den 13 april 2012 framställda yrkande om full ersättning för sina rättegångskostnader i mark- och miljödomstolen inte lagligen kan prövas och följaktligen ska avvisas.

I Mark- och miljööverdomstolen

Då Kammarkollegiet och länsstyrelsen klagat till Mark- och miljööverdomstolen ska vad som stadgas i 18 kap. rättegångsbalken tillämpas vad avser rättegångskostnaderna. Kammarkollegiets och länsstyrelsens talan har endast föranlett begränsade ändringar av den överklagade domen. Vid denna utgång ska myndigheternas yrkanden om ersättning för rättegångskostnader i Mark- och miljööverdomstolen ogillas.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga B

Överklagande senast 2013-04-24

I avgörandet har deltagit hovrättsråden Lars Borg och Henrik Runeson samt tekniska rådet Bengt Jonsson och hovrättsassessorn Anita Seveborg, referent.

VÄNERSBORGS TINGSRÄTT
Mark- och miljödomstolen

DOM
2012-02-17
meddelad i
Vänernsborg

Mål nr M 1145-11

SÖKANDE

Rösberga Bruk Aktiebolag, 556320-3172
Rösberga Säteri, 521 96 Falköping

Ombud: Advokat G B

SAKEN

Lagligförklaring av och tillstånd i efterhand till Valtorpskvarns kraftverk m.m. i Slafsans och tillstånd till dämning samt drift av kraftverket i Falköpings kommun

Ao:142

N: 419710

E: 6455540

(Sweref 99)

DOMSLUT

- 1) Mark- och miljödomstolen lagligförklarar befintlig vattenkraftanläggning bestående av tilloppskanal med intagsparti, turbinsump, utloppskanal och regleringsdamm m.m. i Slafsans på fastigheten Y m.fl. i Falköpings kommun.
- 2) Mark- och miljödomstolen lämnar sökanden tillstånd enligt 11 kap miljöbalken till
dels de anläggningsdelar av vattenkraftsanläggningen som tillkommit efter den 1 januari 1999,
dels höja kraftverksdammens krön till nivån +149,56,
dels utföra en ny fiskväg i anslutning till kraftverksdammen
och dels ta i drift vattenkraftverket vid Valtorpskvarn för en drivvattenföring av nominellt 1,6 m³/s.

Dok.Id 185672

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 1070 462 28 Vänernsborg	Hamngatan 6	0521-27 02 00 E-post: mmd.vanersborg@dom.se	0521-27 02 30	måndag – fredag 09:00-16:00

- 3) Anläggningarna ska utformas och arbetena utföras i huvudsaklig överensstämmelse med vad sökanden redovisat under rubriken ANSÖKAN nedan samt i övrigt åtagit sig i målet.
- 4) Utöver vad som följer av det allmänna villkoret under punkt 3 ovan ska följande särskilt gälla:
 - a) Arbetena ska bedrivas på sådant sätt att grumling och utsläpp i vatten i görigaste mån undviks.
 - b) Vattenståndet vid dammen får, i vad det på kraftverkets och dammens praktiska drift beror, inte överstiga +149,56 (dämningsgräns) eller den nivå som uppstår, enligt den i domsbilaga A redovisade avbördningskurvan.
 - c) Kraftverket ska drivas som ett strömkraftverk och korttidsreglering får inte ske.

I vad skötseln av dammen beror så ska minst 300 l/s vatten släppas till fiskvägen. Är tillrinningen mindre än 300 l/s så ska tillrinningen framläppas i fiskvägen.

- d) Sökanden ska med hänsyn till fiskeintresset anlägga och bekosta en fungerande fiskväg förbi kraftverket och i denna släppa erforderligt flöde, enligt villkor 4c, för fiskvägens funktion.

Utformningen av fiskvägen och andra detaljer i samband därmed ska ske i samråd med tillsynsmyndigheten. Ett av tillsynsmyndigheten godkänt förslag ska finnas innan tillståndsgivna arbeten påbörjas.

- e) Framför turbinintaget ska finnas installerat galler med största spaltvidden 20 mm.

När så tillsynsmyndigheten påkallar ska sökanden med hänsyn till fiskeintresset installera fingaller med mindre spaltvidd än 20 mm framför turbinin-

taget. Sökanden ska på begäran av tillsynsmyndigheten skyndsamt genom utredning ta fram underlag för att bestämma spaltvidden.

- f) Sökanden ska sätta upp en pegelskala. Pegeln ska omfatta registret +150,50 till +149,0 och ha dämmningsgräns särskilt utmärkt. Pegeln ska placeras ut i samråd med tillsynsmyndigheten.
- 5) Om inte enighet nås för de under punkten 4d) och 4e) angivna åtgärderna får tvistefråga hänskjutas till mark- och miljödomstolen för avgörande.
- 6) Kontrollprogram för arbetenas utförande och anläggningens skötsel ska upprättas i samråd med och godkännas av tillsynsmyndigheten innan arbetena påbörjas.
- Domstolen överlåter enligt 22 kap. 25 § miljöbalken till tillsynsmyndigheten att fastställa de kompletterande villkor som kan erfordras vid arbetenas utförande.
- 7) Rätten till vattenkraftens tillgodogörande vid Valstorpskvarns kraftverk tillkommer fastigheten Y i Falköpings kommun.
- 8) Mark- och miljödomstolen godkänner den i målet redovisade miljökonsekvensbeskrivningen.
- 9) Det i denna dom meddelade tillståndet får tas i anspråk även om domen inte har vunnit laga kraft.
- 10) Arbetena ska vara utförda inom tre (3) år från dagen för denna dom, annars förfaller tillståndet.
- 11) Anspråk enligt 24 kap 13 § miljöbalken i anledning av oförutsedd skada ska framställas inom fem (5) år från arbetstidens utgång.
- 12) Vid omprövning av tillståndet med stöd av 24 kap. miljöbalken är Rösberga Bruk AB enligt 31 kap. 22 § andra stycket 3 p miljöbalken inte skyldig att utan

ersättning avstå från mer än en tjugondel (1/20) av produktionsvärdet av den vattenkraft som enligt givet tillstånd kan uttas i kraftverket.

- 13) Mark- och miljödomstolen ändrar inte den med stöd av 3 kap. förordningen (1998:940) om avgift för prövning och tillsyn enligt miljöbalken fastställda avgiften för målets prövning.
 - 14) Sökanden ska betala ersättning för rättegångskostnader till Kammarkollegiet med 10 000 kr och till Länsstyrelsen i Västra Götalands län med 16 000 kr. På beloppen ska utgå ränta enligt lag från den 17 februari 2012 tills betalning sker.
-

BAKGRUND

Valtorpskvarns kraftverk är beläget i Slafsan, ca 5 km norr om Falköpings centrum inom Falköpings kommun, Skaraborgs län. Rösberga Bruk Aktiebolag har genom föreläggande från Länsstyrelsen i Västra Götaland den 7 juni 2010 (dnr 535-37715-2009) ålagts att återställa området i och vid Slafsan på fastigheterna Z, U och Y m.fl. i Falköpings kommun. Mot bakgrund därav begärs dels lagligförklaring av kraftverket, dels tillstånd i efterhand av anläggningen i den utformning den har i dag.

ANSÖKAN

Orientering

Det strömfall som Valtorpskvarn nyttjar har under mycket lång tid tillbaka använts för kraftproduktion. Redan på 1600-talet fanns en kvarn på aktuell plats. Nuvarande kvarn byggdes år 1841 och byggdes om år 1872, då den nuvarande byggnaden fick sitt utseende. I kvarnen fanns längre tillbaka fyra turbiner om sammanlagt 55 hk. Kvarnen bestod då av två par stenar, en dubbel valsstol, valsverk och spetsmaskin. Kvarnen hade elektrisk belysning från eget kraftverk. Enligt äldre handlingar nyttjade kvarnen en fallhöjd på 5 m. Vid sökandens övertagande av kvarnen/kraftverket fanns tre turbiner med en sammanlagd effekt av 65 kW. Valtorpskvarns kraftverk kommer att påverka en åsträcka om ca 350 m.

Rösberga Bruk Aktiebolag har framställt yrkanden och redovisat ansökan i huvudsak enligt följande.

Yrkanden

Rösberga Bruk Aktiebolag (sökanden) ansöker om **dels** lagligförklaring av befintliga anläggningsdelar för Valtorpskvarns kraftverk respektive tillstånd i efterhand till den utformning de har i dag, **dels** tillstånd att med dammen vid Valtorpskvarns kraftverk få dämna till nivån +149,56 m, eller den nivå som uppstår, enligt en i tekniska beskrivningen bifogad avbördningskurva **och dels** tillstånd att avleda 1,6 m³/s vatten till kraftstationen och i övrigt hushålla med vattnet inom ramen för regleringsamplituder och vattenhushållningsbestämmelser.

Vidare yrkar sökanden att arbetstiden bestäms till tre år och tiden för anmälan av anspråk på ersättning för oförutsedd skada fastställs till fem år samt att verkställighetstillstånd medges.

Höjdsystem

Alla höjder i denna ansökan är relaterade till rikets höjdsystem RH 70. Som huvudfix för vattenföretaget föreslås ståldubb i betonggjutning vid vägen Valtorp — Segerstad, 0,3 km väster om Valtorps kyrka, vid bron över Slafsan. Höjdfixen har höjden + 153,029 m.

Tidigare prövningar

Länsstyrelsen i Västra Götalands län förelade i beslut den 23 november 2005 sökanden att senast den 1 maj 2006 riva ut en damm över vattendraget i Slafsan inom fastigheten Y m fl. fastigheter.

Länsstyrelsens föreläggande överklagades till miljödomstolen i Vänersborg som i dom daterad den 27 juni 2006 (mål nr M 3064-05) upphävde länsstyrelsens beslut. Miljödomstolen uttalade i domen att det förelåg en hävdvunnen rätt till dammbyggnaden med tillhörande intagsränna och kvarn. Enligt sökanden blev kvarnen år 1697 tillåten av Kungliga kvarnkommissionen.

De tidigare anläggningarna för Valtorps kraftverk torde inte ha varit föremål för någon tillståndsprövning.

I övergångsbestämmelserna till vattenlagen (1983:291) framgår av 9 § 2 stycket att frågan om lagligheten av en vattenkraftanläggning som har tillkommit före ikraftträdande av den nya vattenlagen utan tillstånd enligt vattenlagen (1918:523) eller motsvarande äldre bestämmelser bedöms enligt de bestämmelser som gällde vid anläggningens tillkomst. Samma bestämmelser finns införda i 18 § i lagen om införande av miljöbalken (1998:811).

Enligt övergångsbestämmelserna ska lagligheten avseende Valtorpskvarns vattenkraftverk, om ovannämnd dom 27 juni 2006 inte påvisar dess lagliga tillkomst, hänskjutas till den lagstiftning som gällde vid dess tillkomst, vilket torde ha skett före den äldre vattenlagens ikraftträdande.

Utbyggnadsvitsord

Sökanden har, som ägare av fastigheten Y, ensam rätt till den fallrättighet som avses disponeras i planerat vattenföretag och har därmed rådighet. Sökanden disponerar även fallrätten till den på vänster sida mot Slafsan angränsande fastigheten Z.

Hydrologiska förhållanden

Slafsan ingår i Flians avrinningsområde som ingår i Västerhavets vattendistrikt. Nederbördsområdet för Valtorpskvarns kraftverk har uppgivits till ca 300 km². Avrinningen inom aktuellt avrinningsområde är enligt SMHI-handlingar i storleksordningen ca 91/s och km². Medelvattenföringen i Slafsan i läge för Valtorpskvarns kraftverk är med hänvisning till avrinningen och uppgifter från SMHI ca 2,6 m³/s. Nedanstående värden har inhämtats från SMHI.

Högsta högvattenföring	32,4 m ³ /s
Medelhögvattenföring	17,6 m ³ /s
Medelvattenföring	2,6 m ³ /s
Lägsta lågvattenföring	0,26 m ³ /s
Nederbördsområde	300 km ²

Vattenhushållning

Valtorpskvarns kraftverk och tidigare kvarnanläggningar har under all den tid den har varit i drift nyttjats såsom strömkraftverk. Sökanden har inte för avsikt att bedriva någon form av reglering. Sökanden avser att dämna till nivån + 149,56 m och nedströmsvattenytan kommer att hamna på nivån +145,02 m som utgör nuvarande nedströmsvattenyta. Bruttofallhöjden blir därmed 4,54 m. Dammybyggnaden består av en överfallsdamm, som gör att allt överskottsvatten kommer att rinna bredvid. Tröskelhöjden förläggs på höjden +149,56 m. Nuvarande tröskel har en längd av 35

m. Vid högsta högvattenföringen 32,4 m³/s uppnås en överrinning av krönet med ca 60 cm. Dämningens förändring med flödet framgår av dämningsskurva som fogat till ansökan (underbilaga till ansökan). Planerad vattenhushållning blir densamma som idag tillämpas, förutom att man går tillbaka till tidigare förhållanden med en höjning av tröskeln med 18 cm.

För att upprätthålla det biologiska livet i huvudfåran avser sökanden att tillämpa en minimitappning om 300 l/s eller, om tillrinningen är lägre, hela tillrinningen. Nuvarande kraftverk har en drivvattenföring på 1,6 m³/s och avses bibehållas.

Sökanden avser att i lämpligt läge i dammen inrätta en pegelskala med dämningssgräns markerad.

Med hänvisning till vad som ovan angivits föreslår sökanden följande vattenhushållningsbestämmelser:

- att vid Valtorpskvärns kraftverk få dämna till nivån + 149,56 m, eller den nivå som uppstår vid flöden enligt bifogad avbördningskurva,
- att genom kraftverket få avleda 1,6 m³/s,
- att i naturliga åfåran alltid släppa 300 l/s; är tillrinningen mindre ska tillrinningen släppas.

Anläggningen

Befintligt kraftverk består av en ca 35 m lång överfallsdamm. På höger sida finns en tilloppskanal med längden ca 160 m. Tilloppskanalen avslutas med ett intag, som kan stängas av med 4 spettluckor med en total fri bredd om 4,24 m. Intaget utgörs av en 48 m lång tilloppstub med diametern 1,80 m. I maskinstationen finns en francisturbin med en effekt om cirka 65 kW och med sedvanlig styr- och reglerutrustning. Turbinens drivvattenföring leds tillbaka till huvudfåran via en ca 110 m lång utloppskanal.

Planerade åtgärder

Planerade åtgärder innebär ett fortsatt användande av befintliga anläggningsdelar i oförändrat skick. Tidigare har, för att upprätthålla en högre vattennivå, i överfallsdammen

funnits sju tum höga sättar, som togs bort i samband med renoveringsarbeten i tröskeln. Sökanden avser nu att återinsätta dessa sättar. Det innebär att man återgår till en något högre vattennivå eller en höjning med 18 cm. Enligt äldre handlingar nyttjade tidigare kraftutvinning en fallhöjd på ca 5,0 m. Ett återställande innebär inte att man uppnår tidigare använd fallhöjd utan endast 4,54 m. I överfallströskelns vänstra del installeras en fiskväg som kommer att kunna regleras med hjälp av sättar.

Mark för anläggningen, strömfallsfastighet

Valtorpskvarns kraftverk med anläggningsdelar och utloppsdel är i sin helhet belägen på sökandens fastighet Y. Sökanden föreslår att fastighet Y ska utgöra strömfallsfastighet.

Avverkning och röjning

I nu aktuell vattenverksamhet sker det inte någon förändring jämfört med tidigare nyttjade vattennivåer, vilket innebär att det inte erfordras någon särskild avverkning eller röjning inom påverkansområdet. Att det under en kortare period har förekommit en ca 18 cm lägre vattennivå gör inte någon skillnad. De fastigheter som berörs av en återgång till en något högre vattennivå är på vänster sida fastigheten Falköping Z och på höger sida Falköping U. Sistnämnda fastighet kommer efter fastighetsreglering att uppgå i fastighet Z, som ägs av sökandens ställföreträdare R M och dennes hustru S M.

Miljöpåverkan och övrig påverkan

Av den till ansökan fogade miljökonsekvensbeskrivningen (MKB) framgår bl.a. följande.

Området runt Valtorpskvarn är rikt på diverse naturvården. Slafsån är bland annat utpekad som ett nationellt särskilt värdefullt vattendrag för såväl naturvård som kulturvård. Hela åfåran ingår även i ett s.k. Ramsarområde (skydd av våtmarker av internationell betydelse).

Utifrån den miljökonsekvensbedömning som genomförts så innebär nollalternativet, dvs. befintlig verksamhet vid Valtorpskvarn, medföra viss negativ påverkan på den värdefulla naturmiljön uppströms och nedströms.

I planerad verksamhet (huvudalternativet) kommer samma mängd vatten att avledas in till kraftverket. Utifrån miljökonsekvensbeskrivningen bedöms således detta inte innebära någon ytterligare påverkan på närmiljön jämfört med nollalternativet (befintlig verksamhet). Planerade åtgärder (huvudalternativet) i form av en ny fiskväg bedöms medföra positiva effekter då ny vandringsmöjlighet tillkommer för fiskbeståndet i Slafsan. Under byggnationen av fiskvägen kan dock viss påverkan av tillfällig natur uppstå såsom grumling och utsläpp till luft.

Med hänsyn till att det i bilaga 1 till förordningen (1998:905) om miljökonsekvensbeskrivningar anges i förteckningen att vattenkraftverk, inklusive minikraftverk, alltid ska anses medföra betydande miljöpåverkan har ytterligare samråd skett med övriga statliga myndigheter, de kommuner, den allmänhet och de organisationer som kan antas bli berörda.

Vid den fortsatta driften av kraftverket bedöms förändringarna inte vara av påtaglig betydelse för miljöintressena eller andra motstående intressen. Ett användande av förnybar energi är helt i linje med regeringens och EU:s målsättning.

Fortsatt drift av Valtorpskvarns kraftverk är helt i överensstämmelse med direktiv 2009/28/EG. Direktivet betonar vikten av såväl ett hållbart skogsbruk som förnybara energikällor, även i form av "decentraliserad energiproduktion" det vill säga mindre energiproduktionsenheter lokalt.

Några Natura 2000-områden eller andra motstående intressen såsom reservat eller område av riksintressen har inte lokaliserats till det av befintliga kraftverket berörda området.

En areal av 7 934,78 ha inom Mösseberg och Slafsanområdet är avsatt som riksintresse av naturvård. Inom detta område finns Valtorpskvarns kraftverk.

Fiske

Fiskenäring förekommer inte i närområdet, varför hinder inte kan möta från denna synpunkt. Vattnet är sedan gammalt påverkat av vattenkraftutvinning i samband med tidigare industriell verksamhet i området. Elfiske har genomförts på aktuell sträcka den 16 oktober 2010. Rent generellt kan konstateras att tätheter av fisk är väldigt låga både vid Valtorpskvarns kraftverk och i de två referenslokalerna. Det kan till viss del ha påverkats av att det var sent på säsongen med låga vattentemperaturen. Det kan även bero på att vattendraget är kraftigt näringsämnespåverkat eftersom det strax uppströms i Valtorp finns ett mindre reningsverk där Slafsån utgör recipient.

Det rörliga friluftslivet har en underordnad betydelse inom berört område.

Fortsatt drift i Valtorps vattenkraftverk kommer inte att innebära några marksador eller någon övrig påverkan på området utöver vad som sker på egen mark.

Alla anläggningsdelar finns på sökandens fastighet och där finns inte några tekniska föremål som kan lida skada. Utloppskanalen löper under en landsvägsbro men denna berörs inte på annat sätt av planerad verksamhet.

Sökanden ser inte att det föreligger risk för erosion som motiverar byggande av särskilda erosionsskydd. Om vattendraget nedströms vore erosionsbenäget skulle det idag finnas synliga erosionsskador.

Det finns inte några andra vattenkraftverk i närområdet eller som på något vis berörs av Valtorpskvarns vattenkraftverk.

Nuvarande kvarn byggdes år 1841 och byggdes om år 1872, då den nuvarande byggnaden fick sitt utseende. På aktuell plats har det funnits kvarnverksamhet sedan 1600-talet. Kvarnbyggnaden har i sitt ursprungsskick ett stort kulturhistoriskt värde och det är därför värdefullt att byggnaden kan bevaras. Genom fortsatt drift i kraftverket kan den ur kulturmiljösynpunkt viktiga kvarnbyggnaden bevaras.

Sammanfattning av tillåtligheten

Miljöbalken 2 kap.; Allmänna hänsynsregler m.m.

Sökanden är av den uppfattningen att, med hänvisning till 2 kap. 1 § 2 stycket, sökt tillstånd till fortsatt drift i Valtorpskvarns kraftverk, är att hänföra till en åtgärd som är av försumbar betydelse i det enskilda fallet. Man väljer ändå att behandla det nu aktuella vattenföretaget utifrån reglerna i 2 kap. 2 § - 6 § miljöbalken.

2 kap. 2 §; Kunskapskravet

Efter att ha drivit Valtorpskvarns vattenkraftverk under ett antal år anser sig sökanden ha den kunskap som erfordras för drift och skötsel av ett mindre vattenkraftverk.

2 kap. 3 §; Försiktighetsprincipen

Det ligger i sakens natur att sökanden kommer att använda bästa möjliga teknik och att så långt möjligt förhindra skador för människors hälsa och miljö genom förebyggande skyddsåtgärder.

2 kap. 4 §; Produktvalsprincipen

Sökanden avser att för kraftverkets drift använda miljövänliga oljor och ställa krav på eventuella entreprenörer vid reparationer och höjning av överfallströskeln med 18 cm, att de maskiner som skall användas likaså innehåller oljor som inte på något sätt kan skada miljön.

I övrigt kommer det inte att användas några kemiska produkter eller biotekniska organismer som kan befaras medföra risker för människors hälsa eller för miljön vid byggnationen och framtida driften av kraftanläggningen.

2 kap. 5 §; Hushållning-- och kretsloppsprincipen

Bibehållande av Valtorpskvarns vattenkraftverk innebär ett nyttjande av en förnybar produktionskälla. Härigenom hushållas med andra råvaror och kretsloppet tillämpas och kan bidra till att begränsa den påbörjade växthuseffekten.

2 kap. 6§; Lokaliseringen

Lokaliseringen av Valtorpskvarns vattenkraftverk är given, eftersom anläggningsdelarna för den tidigare industriella verksamheten i sin helhet finns kvar. Därför anser sökanden att den sökta lokaliseringen är den som innebär minsta intrång och olägenhet för miljön.

Områdesbestämmelser motverkas inte av det ansökta företaget såvitt sökanden kunnat finna.

Sökanden anser det uppenbart att hinder mot företaget inte kan möta ur allmän planeringssynpunkt. Planerad åtgärd motverkar inte heller intentionerna i Falköpings kommuns översiktsplan.

Miljöbalken 11 kap. 6 §; Ekonomisk tillåtlighet

Kostnaden för ansökta åtgärder beräknas uppgå till 450 000 kr. Produktionen ett normalår uppgår till 200 000 kWh. Medelpriset kan med hänvisning till sista årens prisnivå över Nordpool åtminstone sättas till 75 öre/kWh inklusive elcertifikat. Årsintäkten blir därmed 150 000 kr. Uttagskostnaden blir 17 öre/kWh. Den ekonomiska nyttan överstiger således kostnaderna.

De skador som företaget möjligen kan anses förorsaka är i sammanhanget försumbara. Den fortsatta driften i Valtorpskvarns vattenkraftverk är därmed tillåtlig enligt bestämmelserna i 11 kap 6 § miljöbalken.

Miljöbalken 16 kap. 7§

Några följdföretag uppkommer inte vid fortsatt drift av Valtorpskvarns kraftverk.

Skadereglering

Fortsatt drift i Valtorpskvarns vattenkraftverk medför inte några skador som fordrar särskild skadereglering.

Sakägare

Några fastigheter förutom sökandens och sökanden närståendes berörs inte av Valtorpskvarns vattenkraftverk.

YTTRANDEN

Länsstyrelsen i Västra Götalands län har i första hand yrkat att ansökan lämnas utan bifall och i andra hand, om tillstånd medges, att det förenas med följande villkor.

- Den samhällsekonomiska kalkylen kompletteras med kostnader för styrsystem, fiskväg, minimitappning, fingrind, skötsel och underhåll samt ombyggnad av anläggningen. Av kalkylen ska därefter framgå om nyttan av verksamheten är större än den skada och kostnad som verksamheten medför.
- En fiskväg ska projekteras, dimensioneras och utformas för att tillförsäkra de i vattensystemet förekommande växt- och djurarter som är beroende av fria vandringsvägar.
- Att anläggningen förses med fingrind om 12 mm till skydd för vandrande fisk att passera turbiner. Fingrinden ska utformas på sådant sätt att fisken inte skadas.
- Att anläggningen förses med ett styrsystem som säkerställer varaktiga flöden i vattensystemet nedom anläggningen.
- Att arbeten utförs i enlighet med vad som sagts i ansökan och att de förslag till skadeförebyggande åtgärder som föreslås i miljökonsekvensbeskrivningen genomförs, samt att ett kontrollprogram upprättas och fastställs.
- Att en minimitappning om totalt minst medellågvattenföringen ökad med 15 % eller hela tillrinningen om denna är mindre släpps fram i fiskvägen och fördelas nedom fiskvägen för maximal nytta och vattentäckning av naturfåran.
- Att anläggningen drivs som ett strömkraftverk där tillrinnande vattenmängd alltid framsläpps genom eller förbi anläggningen.

Länsstyrelsen har därvid anfört bl.a. följande. Sökandens ansökan om lagligförklaring / tillstånd har getts in när åtgärderna redan utförts i strid mot länsstyrelsens upprepade påpekanden om att endast rensningar får utföras utan tillstånd.

Länsstyrelsen uppmärksammade att kraftiga utbyggnadsåtgärder utförts och utfärdade ett föreläggande om återställning för att skydda Slafsans höga naturvärden. Först då påbörjades arbetet med ansökan om lagligförklaring / tillstånd.

Enligt ansökan finns nu vid Valtorpskvarn ett vattenkraftverk med en turbin på 60-65 kW, en fallhöjd på 4,36 m och en slukförmåga på ca 1,6 m³ per sekund. Ansökan omfattar även en höjning med 18 cm för att få dämna till 149,56 m eller den nivå som uppstår, enligt en i ansökan bifogad avbördningskurva.

Ansökan om lagligförklaring är otydlig eftersom det inte framgår vilka delar av anläggningen som avses. Det anges till och med i MKB:n att det inte gått att få fram uppgifter om utformningen av verksamheten innan åtgärderna utfördes. Det finns exempel på oklara uppgifter till exempel fanns vid tiden för inledandet av länsstyrelsens tillsyn endast mindre delar av dämnet, rester av betongklumpar, ute i Slafs-an. Länsstyrelsen har nyligen fått uppgifter från en närboende att dammen vid intagskanalen tidigare var lägre vilket strider mot uppgifter om tidigare förekomst av sättare som framförs i den nu inlämnade ansökan. Vidare har Roy Mannius i skrivelse till länsstyrelsen den 1 juli 2009 uppgivit att turbinens effekt är 50 kW, sedan lämnat andra uppgifter i ansökan och dessutom har företaget till Energimyndigheten vid ansökan om elcertifikat angivet en installerad effekt på 90 kW.

Ansökan och MKB:n tar inte upp de utfyllnader med sprängsten och andra massor som har lagts upp inom strandskyddat område på vänstra stranden i samband med sprängningen och grävningsarbetena i utloppskanalen. En väg har börjat anläggas utmed den vänstra stranden. Tillstånd saknas till åtgärderna och ingår inte heller i ansökan.

På platsen finns följande dokumenterade natur- och kulturmiljövärden

- Nationellt särskilt värdefullt vatten för såväl natur som kultur.
- Riksintresse för naturvård (Mösseberg och Slafsanområdet) och riksintresse för kulturmiljövård (Kambrosilurområdet).
- Våtmark av internationellt värde, Ramsarområde (Hornborgasjön).
- Miljökvalitesnormen för vatten är God ekologisk status 2021.
- Kommunalt bevarandeområde (Valtorp och Raglås).
- Våtmarksinventering (klass 1, högsta klassen).

- Lövszkogsinventering (klass 3).
- Strandskydd 100 m.
- Värdefull fiskpopulation av öring.
- Ovanligt hög artrikedom av bottenfauna.
- Måttlig ekologisk status.

Allmänna planeringssynpunkter

Hela Hornborgasjön och en sträcka av knappt 2 km upp i Hornborgaån utgör område av regeringen förtecknat som ett Natura 2000-område enligt EU:s art- och habitatdirektiv och fågeldirektiv. Hornborgasjön med Slafsån ingår i ett Ramsarområde, en våtmark av internationellt värde. Både sträckan i Hornborgaån och fortsättningen i Slafsån upp till Valtorp ingår i område av riksintresse för såväl naturvård som kulturmiljövård.

Av Falköpings kommuns översiktsplan framgår att områdets naturvårds- och kulturmiljövärden ska skyddas. Länsstyrelsen bedömer att utförda åtgärder som ingår i ansökan har brutit i hänsyn till områdets natur- och kulturvärden. På översiktsplanens bilagda karta nr 1 över användning av mark och vatten omfattas området vid Valtorpskvarn av både värdefull kulturmiljö och ekologiskt känsligt område.

Planenlighet

Detaljplaner berörs inte av företaget.

Strandskydd

Aktuellt område är beläget inom strandskydd, 100 m.

Ekonomisk tillåtlighet

Länsstyrelsen begär att sökanden redovisar vilken effekt länsstyrelsens yrkande om fiskväg, fingrind, styrsystem och minimitappning får på företagens ekonomiska tillåtlighet. Länsstyrelsen anser att skadan på naturmiljön är större än den ekonomiska nyttan.

Bedömning av miljökonsekvensbeskrivningen

MKB:n kan fastställas efter justeringar och kompletteringar enligt följande. Nollalternativet, hur det såg ut före utbyggnad, bör beskrivas så att anläggningens tidigare utseende tydligt framgår av MKB:n. I såväl ansökan som i MKB:n saknas närmare uppgifter om miljö kvalitetsnormer och hur en god status ska kunna uppnås. I myndighetsdatabasen VISS anges att artificiella vandringshinder påverkar/kan påverka vattenförekomstens biologi negativt, bland annat fiskbestånden. Då vattenförekomsten i nuläget inte håller god status finns risk för sämre än god status även 2021. Ytterligare karakteristiska flöden behöver redovisas, exempelvis medellågvattenföringen. Den uppgift som anges i MKB:n är densamma som medelvattenföringen i den tekniska beskrivningen.

I ansökan konstateras att tätheter av fisk är väldigt låga både vid Valtorpskvarns kraftverk och i de två referenslokalerna. Det saknas en analys om orsakerna utöver att det var sent på säsongen och låga vattentemperaturer, exempelvis saknas uppgifter om potentialen för öring såväl i Slafsan som i dess mindre tillrinnande bäckar. Länsstyrelsens fiskerikonstulent har för 30 år sedan vid elfiske i Slafsan vid Valtorpskvarn uppskattat tätheten av öring till ca 100 yngel per 100 kvadratmeter. Uppströms i Markabäcken har man vid elfiske 1995 funnit 52 öringar per 100 kvadratmeter. Den lilla bäcken som mynnar i utloppskanalen på höger sida har nyligen i samband med biotopkartering bedömts ha en mycket hög potential som uppväxtlokal för öring. Förutsättningarna att återskapa och förstärka en livskraftig stam av öring i Slafsan är god om rätt åtgärder vidtas. Sådana åtgärder är viktiga för hela vattensystemet.

Samhällsnyttokalkylen behöver kompletteras med uppgifter om kostnader för fiskväg, fingrind, styrsystem, vatten till fiskväg, kostnader som är nedlagda i tidigare åtgärder dvs. utbyggnaden, SMHI:s kostnader för ny mätstation och övriga kostnader som behövs för att uppnå miljö kvalitetsnormerna.

Väsentliga skador på allmänna intressen

Länsstyrelsen bedömer att skador på allmänna intressen främst består i kvalitetsförlust av strömmande och forsande vattensträckor med biotoper för de växter och djur som är beroende av dessa. Slafsans har mycket höga natur- och kulturmiljövärden och har klassats som nationellt särskilt värdefullt ur såväl natur- som kultursynpunkt. I Slafsans finns ett mycket värdefullt öringbestånd och en av Skaraborgs mest artrika lokaler för bottenfauna. Anläggandet av intagstuben har även lett till försvinnandet av en kort strömsträcka omedelbart uppströms och till vänster om turbinhuset. Strömfåran är numera i de närmaste helt torrlagd under perioder på flera veckor sommartid med stor påverkan på livet i vattnet. Vattendragets dynamik har skadats och det yrkas en hög minimitappning i fiskvägen med anledning av illegalt agerande genom utökad slukförmåga utan tillstånd. Detta krav på goda förutsättningar för att vattenekosystemet ska tillförsäkra ett nationellt särskilt värdefullt vatten kompensation för skadan på dynamiken kan utvecklas vid eventuell syn och muntlig förhandling. Länsstyrelsen har dessutom vid besiktning den 25 maj 2011 noterat att korttidsreglering förekommer. Det kan ifrågasättas vilken turbin som är installerad, eftersom det ser ut som turbinen har en större effekt än vad som anges i ansökan. Bifogade diagram visar också på störd dynamik.

Länsstyrelsen anser att planerade åtgärder inte i allt väsentligt uppfyller de hänsynsregler som stadgas i 2 kap. miljöbalken.

Tiden för oförutsedd skada bör med hänsyn till vad länsstyrelsen anfört uppgå till 10 år.

Restaureringar och naturreservat

Länsstyrelsen och Naturvårdsverket med flera arbetar aktivt med att restaurera och ta bort vandringshinder i Slafsans, Hornborgasjöns utlopp och Flisan. Naturvårdsverket ska bygga om Hornborgasjöns utlopp till inlöp/stryk som möjliggör fiskvandring. Länsstyrelsen har inlett arbete med reservatsbildning i Flisans nedre del och arbetar aktivt för att återskapa vandringsvägar på fler ställen. Målet på sikt är att få fria vandringsvägar för vattenorganismer från Väneren till Valtorp. Området vid Val-

torpskvarn har så höga naturvärden att det är motiverat att bilda ett naturreservat i denna del. Syftet med ett eventuellt naturreservat vid Valtorpskvarn är att skydda och restaurera mycket värdefulla strömmande vattenmiljöer i Slafsan samt skydda angränsande svämlövskogar och lövskogar längs vattendraget, vilka har höga naturvärden.

Vid samråd med ägaren till Valtorpskvarn har länsstyrelsen framfört vilka höga naturvärden som finns i området och vad ett eventuellt bildande av reservat innebär.

SMHI:s mätstation Valtorp

Länsstyrelsen har nyligen uppmärksammat att SMHI tvingas flytta sin mätstation vid Valtorpskvarn på grund av vattenkraftverket. Mätstationen är belägen omedelbart nedströms kraftverket vid Valtorpskvarn. SMHI har diagram som visar vattenregimen när regleringen startade och hur den förändrats och har vidarebefordrat följande information från reseansvarig hydrolog: "Regleringen uppströms SMHI:s grundnässtation Valtorp påverkar SMHI på flera sätt. Det första och mest uppenbara för oss är att vårt kurvföljningssystem inte klarar av att kurvfölja diagrammen som skickas från stationen p.g.a. dess skarpa reglering. Detta innebär att data som finns i våra databaser ej är helt korrekt. Regleringen är i många fall kraftigare än vad kurvföljningsprogrammet har klarat av och detta medför att data som finns inte är tillräckligt tillförlitlig. Den andra aspekten är att SMHI:s statistik över våra vattendrag sätts ur spel när ett vattendrag så kraftigt förändrar sin vattenregim. Ju färre vattendrag vi har med tillförlitlig statistik desto färre underlag finns för övriga myndigheter och företag att använda i sina beräkningar/undersökningar. I övrigt reduceras underlaget till våra modeller vilket också gör att beräkningsverktygen begränsas. SMHI kan helt enkelt inte ha kvar sin station precis nedströms en reglering och har därför tvingats rekognosera efter nya platser för placering av en station i vattendraget. Tillrinningen till Hornborgasjön är dock viktig för många intressenter varvid val av ny plats är något begränsad. Att sätta ut en ny station är också något som tar tid i anspråk. Uppskattningsvis tar det ca 5-10 år innan data från en ny station kan börja levereras p.g.a. kalibrering av avbördningskurvor och en ny utsättning kostar SMHI flera hundratusen kronor."

Länsstyrelsen ifrågasätter om inte även sådana samhällskostnader åtminstone till en del bör tas in i nyttokalkylen för vattenkraftverket. Bifogade diagram och tjänsteanteckning med foto indikerar att vattendragets dynamik är påverkad och även att korttidsreglering förekommer.

Länsstyrelsens samlade bedömning

Länsstyrelsen anser att företaget inte ska tillåtas på grund av de effekter det får på miljön genom försämring av kvaliteten på strömmande och forsande vattensträckor med biotoper för de växter och djur som är beroende av dessa. Myndigheter och kommuner ansvarar för att miljö kvalitetsnormer följs. Länsstyrelsen bedömer att miljö kvalitetsnormen för vatten inte kan följas och ifrågasätter om tillstånd kan lämnas. Förändringarna i vattenregim i Slafsan har lett till att SMHI tvingas flytta sin mätstation vilket i sin tur leder till extra kostnader för samhället. Länsstyrelsen bedömer mot bakgrund av vad som ovan nämnts att den skada på framför allt naturmiljön som uppkommer av redan utförda samt planerade arbeten med vattenkraftverket överväger den nytta det har för produktionen av elkraft.

Hav- och vattenmyndigheten ansluter sig till länsstyrelsens yttrande i målet.

Kammarkollegiet har yrkat att domstolen vid äventyr av avvisning ska förelägga verksamhetsutövaren att justera respektive komplettera ansökan enligt följande.

- Ett äkta nollalternativ ska redovisas som bortser från vidtagna tillståndspliktiga åtgärder intas i miljökonsekvensbeskrivningen.
- En alternativredovisning som belyser konsekvenserna av de sökta åtgärderna och alternativ till dessa utgående från det äkta nollalternativet intas i miljökonsekvensbeskrivningen.
- En redovisning av hur verksamheten undviker att medverka till att en miljö kvalitetsnorm enligt 5 kap. miljöbalken inte efterföljs intas i miljökonsekvensbeskrivningen.
- Bedömning av verksamhetens samhällsnytta kompletteras med den

skada som SMHI lider. Dels den rent ekonomiska skadan en omlokalisering innebär och dels allmänintresset av tillförlitliga hydrologiska uppgifter.

- Ansökan om lagligförklaring förtydligas med ritningar etc. avseende vilka delar som omfattas av yrkandet och hur anläggningen har varit utformad.

Kammarkollegiet noterar att tillståndsansökan är svårförenlig med 3 kap. 6 § och 2 kap. 6 § miljöbalken. För det fall domstolen inte avser att kompletteringsförelägga utgår Kammarkollegiet från att tillfälle kommer att ges för att komma in med ytterligare synpunkter rörande tillåtlighet samt eventuella skyddsåtgärder, verksamhetens närmare utformning osv.

Miljökonsekvensbeskrivningen

Inledningsvis kan konstateras att hela miljöbalken har och även äldre lagstiftning har haft förprovning. En verksamhet eller anläggning ska prövas innan den byggs eller tas i drift. Otillåten miljöverksamhet är därför straffsanktionerat. I sådana fall där denna grundläggande ordning ändå frångås har det i praxis utarbetats riktlinjer för hur dessa fall ska behandlas. I Miljööverdomstolens dom M 9983-04 konstateras att "En viktig utgångspunkt vid prövningen är att P-Å. W inte skall ha någon fördel av att han byggt anläggningen utan tillstånd. Miljööverdomstolen skall således bortse från anläggningens existens.", en princip som även gällde enligt äldre lagstiftning.

I den icke tekniska sammanfattningen avseende Valtorpskvarn anges att de ansökta åtgärderna kommer att medföra positiva effekter då ny vandringsmöjlighet tillkommer för fiskbeståndet i Slafsan. Nu när omlöpet har stängts är det fullt möjligt att en fiskväg skulle medföra positiva effekter. Innan de nu aktuella arbetena utfördes var dock situationen en annan eftersom det då enligt länsstyrelsens uppgifter fanns ett öppet och fungerande omlöp. Just detta fungerande omlöp påverkade även domstolens bedömning av om de vid Valtorpskvarn utförda arbeten som var aktuella i domen M 3064-05 skulle anses tillståndspliktiga.

Miljööverdomstolen har i M 994-06 vidare framhållit att verksamhetsutövaren har bevisskyldigheten för förhållandena på platsen innan åtgärden vidtogs. Nollalternativet

kan följaktligen omöjlig utgöras av det skick som anläggningen har idag, efter att arbetena har utförts. Som det är nu uppfyller därmed miljökonsekvensbeskrivningen inte kraven i 6 kap. 7 § miljöbalken. Att miljökonsekvensbeskrivningens författare konstaterar att det inte har gått att få fram några uppgifter om hur verksamheten var utformad innan ändringarna genomfördes är inte relevant. Verksamhetsutövaren ska inte ha någon fördel av att olovligen ha vidtagit tillståndspliktiga åtgärder. Miljökonsekvensbedömningen ska därför justeras så att den omfattar ett äkta nollalternativ som bortser från tillståndspliktiga åtgärder. Alternativredovisningen ska belysa konsekvenserna av de sökta åtgärderna och alternativ till dessa.

Miljö kvalitetsnormerna

Miljö kvalitetsnormer för vatten är gällande svensk rätt. En verksamhet som tillståndsprövas enligt miljöbalken ska därmed konstrueras, byggas, planeras och bedrivs på ett sätt som är långsiktigt förenligt med normerna. I här aktuellt fall gäller normen god ekologisk status med tidsfrist till 2021.

Vandringshinder skapade av människor medför att fragmenteringsgraden har bedömts som dålig, barriäreffekten som otillfredsställande, förekomsten av artificiella vandringshinder som måttlig och kontinuiteten som dålig. I länsstyrelsens föreläggande daterat 7 juni 2010 konstateras att de vandringshinder som finns i vattendraget sannolikt behöver åtgärdas för att miljö kvalitetsnormen ska kunna uppfyllas. Det ankommer på sökanden att redovisa hur verksamhetsutövaren genom vidtagande av försiktighetsmått ska undvika att en miljö kvalitetsnorm inte följs, 6 kap. 7 § p 2 miljöbalken. Någon sådan redovisning har ej skett.

Naturvårdsverket har tagit fram en vägledning för hur bestämmelserna om miljö kvalitetsnormer ska tillämpas i tillsynsärenden (Vägledning om tillämpning av miljö kvalitetsnormer och åtgärdsprogram för vatten inom tillsynsarbetet, 2011-04-29). När det gäller tillämpning av miljö kvalitetsnormer i enskilda ärenden kan Naturvårdsverkets handledning i viss utsträckning tjäna till ledning även i mål om tillståndsprövning av vattenverksamheter. Rent allmänt kan sägas att högre krav på redovisning av hur en verksamhet påverkar möjligheten att följa en miljö kvalitetsnorm synes kunna ställas

på en verksamhet som är tillståndspliktig och därmed oftast mer miljöpåverkande än en som är anmälningspliktig (jfr aa s. 28). Vidare kan allmänt sägas att ju färre påverkanskällor som finns med avseende på en viss norm och dess kvalitetsfaktorer, desto mindre komplicerat blir det att fördela kravbördan och desto högre krav synes kunna ställas på verksamhetsutövaren avseende redovisning och kunskap om dennes verksamhets påverkan på möjligheten att klara normen (jmf aa s. 36). Avseende kvalitetsfaktorer för miljöproblemet fysisk påverkan i aktuell vattenförekomst kan således höga krav ställas på sökandens redovisning av hur denne ska undvika att gällande miljökvalitetsnorm inte följs. Miljökonsekvensbeskrivningen ska följaktligen kompletteras med de försiktighetsmått som ska vidtas för att verksamheten ej ska medverka till att en miljökvalitetsnorm överträds. Kammarkollegiet konstaterar att verksamhetsutövaren ansöker om ett ej tidsbegränsat tillstånd.

SMHI:s mätstation

SMHI har till länsstyrelsen angett att tappningen vid Valtorpskvarn är kraftigare än vad deras kurvföljningsprogram klarar och att den information som finns i deras databaser därmed inte är helt tillförlitlig. Kostnaderna för att omlokalisera mätstationen uppskattas till flera hundratusen kronor. Dessutom konstateras att det kommer att ta uppskattningsvis 5-10 år innan data från en ny station kan börja levereras. Att det finns tillförlitliga hydrologiska uppgifter måste anses utgöra ett väsentligt allmänt intresse. SMHI konstaterar vidare att när statistiken nu sätts ur spel leder det till ett försämrat faktaunderlag för både företag och myndigheter. SMHI:s rätt att inneha en mätstation på den aktuella platsen regleras av ett arrendeavtal. Miljöbalken, 11 kap. 6 §, stadgar att: "En vattenverksamhet får bedrivas endast om dess fördelar från allmän och enskild synpunkt överväger kostnaderna samt skadorna och olägenheterna av den." Tillståndsansökans bedömning av verksamhetens samhällsnytta ska följaktligen kompletteras med den skada som myndigheten lider. Dels den rent ekonomiska skadan en omlokalisering innebär och dels den skada det medför på det allmänna intresset av tillförlitlig hydrologiskt underlag.

Ansökan om lagligförklaring

Kammarkollegiet anser att det inte går att ta ställning till yrkandet om lagligförklaring på grund av de oklarheter som finns i ansökan. Verksamhetsutövaren har inte klargjort vilka delar av dammen som omfattas av begäran om lagligförklaring. För att kunna avgöra frågan om lagligförklaring är det nödvändigt att veta hur anläggningen såg ut innan de tillståndspliktiga åtgärderna vidtogs. De uppgifter som verksamhetsutövaren ändå har lämnat om hur anläggningen var utformad motsägs bland annat i de delar som avser förekomst av sättare av uppgifter som länsstyrelsen tagit del av. Även i detta hänseende är principen att verksamhetsutövaren inte ska ha någon fördel av att utan tillstånd ha utfört tillståndspliktiga åtgärder central. Ansökan om lagligförklaring måste därför förtydligas avseende vilka delar av anläggningen som omfattas av ansökan och hur den anläggning man yrkar få lagligförklarad har varit utformad.

Lokalisering

Kammarkollegiet menar att Valtorpskvarn är en olämplig lokalisering av ett vattenkraftverk och ifrågasätter om tillstånd kommer att kunna lämnas även efter att ansökan har kompletterats. Den aktuella vattensträckan är utpekad som riksintresse för såväl natur- som kulturmiljövård. I 3 kap. 1 § miljöbalken stadgas att "Mark- och vattenområden skall användas för det eller de ändamål för vilka områdena är mest lämpade med hänsyn till beskaffenhet och läge samt föreliggande behov." I 3 kap. 6 § anges vidare att "Mark- och vattenområden samt fysisk miljö i övrigt som har betydelse från allmän synpunkt på grund av deras naturvärden eller kulturvärden eller med hänsyn till friluftslivet skall så långt möjligt skyddas mot åtgärder som kan påtagligt skada natur- eller kulturmiljön. Behovet av grönområden i tätorter och i närheten av tätorter skall särskilt beaktas. Områden som är av riksintresse för naturvärden, kulturmiljövården eller friluftslivet skall skyddas mot åtgärder som avses i första stycket." Uttrycket "skall skyddas" innebär att ingen avvägning ska göras mot motstående intressen såsom i bestämmelsens första stycke. Av propositionen framgår att bestämmelsen tar sikte på åtgärder som riskerar att ha en bestående negativ inverkan på det skyddsvärda intresset, bagatellartad påverkan utesluts.

Kammarkollegiet konstaterar att det tydligt framgår av vad som anförts i målet att den ansökta verksamheten vid Valtorpskvarn medför betydande negativ inverkan. Såsom länsstyrelsen anført ingår Slafsan i ett område med mycket höga naturvärden. Den geografiskt närbelägna Hornborgasjön som ligger nedströms Valtorpskvarn utgör dessutom ett delavrinningsområde till den här aktuella sträckan av Slafsan. Länsstyrelsen anser att Valtorpskvarn har så höga naturvärden att det är motiverat att bilda ett naturreservat där. Syftet med detta anges vara att "...skydda och restaurera mycket värdefulla strömmande vattenmiljöer i Slafsan samt skydda angränsande svämlövskogar och lövskogar längs vattendraget, vilka har höga naturvärden." Den ansökta verksamheten kommer direkt att motverka detta syfte.

Miljönämnden Östra Skaraborg har inget att erinra mot att tillstånd lämnas för den sökta verksamheten och har heller inget att erinra mot de yrkanden som sökanden framför. Om mark- och miljödomstolen medger tillstånd enligt sökandens framställan, bör tillståndet enligt nämnden förenas med följande villkor. En utredning genomförs för att undersöka ifall betning av utsäde har förekommit inom fastigheten Y samt att utredningen ska redovisas till tillsynsmyndigheten senast 12 månader efter att domen har vunnit laga kraft.

Vallstorpskvarns vattenkraftverk är ett s.k. genomströmningskraftverk, vilket innebär att någon direkt uppdämning av Slafsan inte förekommer. Insättning av nya sättar kommer att innebära att vattenspegeln i överfallsdammen kommer att sträcka sig ca 100 m uppströms överfallet. Nämnden bedömer att någon nämnvärd miljöpåverkan inom de områden som nämnden har att bevaka, inte kommer att uppstå. Handlingarna i ärendet har inte granskats utifrån naturvårdsperspektiv.

SÖKANDENS BEMÖTANDEN

Kammarkollegiets erinringar innehåller i huvudsak en redogörelse för gällande regelverk men man bortser från att den ansökta verksamheten inte är i strid med detta samt åberopar 5 kap, 2 kap 6 § och 3 kap 6 § miljöbalken för att påvisa att den ansökta verksamheten inte är förenlig med dessa stadganden.

Sökanden ifrågasätter om 5 kap. 1 och 2 §§ kan gälla för en så enkel vattenverksamhet som det aktuella strömkraftverket. Om förhållandena på platsen är så betydelsefulla som det påstås så utgör de samtidigt bevis för att verksamheten inte är skadlig enär den förekommit i över 300 år. I 2 kap 6 § anges vad som ska iakttagas vid val av plats för ny verksamhet. Varför Kammarkollegiet åberopar denna paragraf är obegripligt när det rör sig om en befintlig anläggning som har hävdvunnen rätt att finnas på den plats den ligger. Detta har slagits fast i lagakraftvunnen dom så sent som den 27 juni 2006. Varför då argumentera om nollalternativ och annan lokalisering? I 3 kap 6 § anges att vissa områden och miljön ska skyddas mot åtgärder som kan *påtagligt* skada natur- eller kulturmiljön. Även paragrafens andra stycke förutsätter åtgärder som kan förorsaka *påtaglig* skada. I nyssnämnda dom fastslogs även rätten att ha dammen. Det som då återstår som skulle kunna orsaka påtaglig skada är att en del av vattnet tar annan väg än i huvudfåran men det har det gjorts sedan år 1697 då Kungliga kvarnkommissionen tillät dåvarande kvarn. Skillnaden mellan förr och nu är att nu kommer inte någon reglering alls att ske, vilket får anses positivt för miljön. Det ska också påpekas att omlöpet aldrig varit stängt, vilket Kammarkollegiet felaktigt angivit.

Beträffande SMHI:s mätstation har ansvarig hydrolog nu meddelat att kraftverkets skötsel i nuläget inte innebär något hinder mot insamling av data. Mätstationen behöver därför inte flyttas på grund av kraftverket.

Länsstyrelsen blandar på ett förvillande sätt ihop effektbegreppet. Som framgår av den tekniska utredningen har turbinen en effekt om knappt 65 kW. Det är generatorn som har en effekt om 90 kW men det saknar betydelse i detta sammanhang. Det är brukligt att överdimensionera generatorn för att den ska hålla längre. Skulle den ha samma effekt som turbinen blir slitaget för stort.

I övrigt när det gäller länsstyrelsens andrahandsyrkanden bemöts dessa enligt följande.

1. Länsstyrelsen har angett att den ekonomiska kalkylen ska kompletteras med styr-system, fiskväg, minimitappning, fingrind, skötsel och underhåll, samt ombyggnad av anläggningen. Kostnaden för efterfrågade anläggningsdelar finns redovisade i tekniska beskrivningen. Av redovisad kalkyl framgår att nyttan av verksamheten är större än den skada och kostnader som kan uppstå.
2. Av den tekniska beskrivningen framgår att en definitiv utformning av planerad fiskväg avses ske i samråd med länsstyrelsen alternativt med Fiskeriverket (numera Havs- och vattenmyndigheten). Sökanden är även öppen för att båda myndigheterna deltar i den definitiva utformningen. Normalt innebär också det att om parterna inte kommer överens om utformningen hänskjuts frågan till mark- och miljödomstolen för avgörande.
3. Länsstyrelsen föreslår, utan att närmare motivera förslaget, att anläggningen ska förses med fingrindar med galleravståndet 12 mm. Nuvarande galleravstånd är 20 mm, vilket sökanden anser vara ett fullt tillräckligt avstånd mellan stavarna. I försök som genomförts, genom att tvinga in fisk, har det visat sig att 18 mm galleravstånd är tillräckligt. (Enligt fil.dr Olle Calles räcker en spaltvidd på 18 mm vid ett småskaligt vattenkraftverk i Alsterälven). Enligt sökandens uppfattning går inte en frisk fisk in i en turbin. I vart fall har inte någon kunnat visa på motsatsen. Därför har intagsgrindens galleravstånd inte heller någon betydelse ur fiskens synpunkt. Däremot har avståndet mellan grindjärnen betydelse för verksamhetsutövaren.
4. Sökanden ser inte att det behövs något särskilt styrsystem för att säkerställa minimivattenflödet. Fiskvägen får en sådan utformning att tröskeln placeras under dämningens gräns och gör plats för den föreslagna minimitappningen i fiskvägen. Kraftverket är i dag försett med nivåkännare som känner vattenytans nivå och drar med automatik ner när vattenytan tenderar att sjunka, det gör att minimivattenföringen alltid tillgodoses i huvudfåran.
5. Sökanden avser att utföra arbetet enligt de föreslagna åtgärderna i ansökan, tekniska beskrivningen och miljökonsekvensbeskrivningen.
6. Länsstyrelsen vill ha en minimivattenföring på minst medellågvattenföringen (som för aktuell plats är 460 l/s) ökad med 15% eller hela när den är mindre. Länsstyrelsen har inte närmare utvecklat vad som ligger bakom deras krav på minimitappningen 530 l/s. Den av sökanden föreslagna lägsta tappningen motsvarar lägsta lågvattenföring.

ringen ökad med 15%, vilket är fullt tillräckligt för ett bibehållande av det biologiska livet i vattendraget. Normalt räcker det med 10 % av medelvattenföringen som minimivattenföring, vilket här motsvarar 250 l/s. Enligt forskare från SLU i Umeå är det först när minimitappningen är ca 5% av medelvattenföringen som det kan märkas mera påverkan i ett vattendrag.

7. Det finns inte något indämt magasin som ger möjligt till någon form av korttidsreglering i Valtorpsvarns kraftverk. Kraftverket är ett typiskt strömkraftverk, och kommer även fortsättningsvis att drivas som ett sådant.

Naturvärden

Sökanden noterar att det finns stora naturvärden i området och som då har uppnåtts trots att vattenkraften i så gott som obruten följd har nyttjats på aktuell plats sedan 1600-talet. Länsstyrelsen anser, utan att närmare specificera sig, att skadan på naturmiljön är större än den ekonomiska nyttan. Med hänvisning till inlämnad MKB så delar sökanden inte den uppfattningen.

Länsstyrelsen hävdar att det saknas uppgifter om miljö kvalitetsnormer. Sökanden har behandlat dessa i MKB:n under punkterna 3.1 och 3.3. Utdrag ur VISS finns bifogad MKB.

Nollalternativ

Länsstyrelsen efterfrågar nollalternativet före utbyggnaden. Om man med detta menar hur det såg ut innan vattenkraften började nyttjas på 1600-talet är oklart. Om det är det som menas är det varken möjligt eller rimligt att beskriva dessa förhållanden. Om det menas den förändring som har skett under senare år med att del av tilloppskanalen har bytts ut mot en kortare tub, så gör det inte någon skillnad för vattenavledningen från Slafsan eller i övrigt på miljön.

Fiske

Genomförda provfisken visar på att tätheten av fisk är väldigt låg vid Valtorpsvarns kraftverk och i de två referenslokalerna, vilket tidigare utförda och redovisade provfisken också påvisar. Länsstyrelsen efterfrågar en analys över orsakerna. Analysen från

sökandens sida är att potentialen inte är bättre i vattendraget, vilket även styrks av tidigare provfischen i vattendraget. Att som länsstyrelsen hävda att det kan bero på att provfisket utfördes under fel tidsperiod, med för låg vattentemperatur, är bara ett sätt att dölja sin besvikelse över resultatet.

Låga vattentemperaturer kan existera såväl under våren som under sommarperioder vid elfisken i t.ex. höga lägen i fjällen. Erfarenheter från elfiske vid olika vattentemperaturer visar att denna inte har någon avgörande betydelse för fångsteffektiviteten. (Vid tillräckligt låga lufttemperaturer däremot blir det tekniskt svårt eftersom håvens maskor fryser samma, vilket innebär att håven blir som en "hink" i stället.) Betydligt större skillnader i fångsteffektivitet visas mellan olika erfarna elfiskare eller dåliga ljusförhållanden. Den fångade fisken har inte heller visat några negativa reaktioner på att fångas och hanteras vid vattentemperaturer ända ner mot 4 - 5 °C.

Det förekommer en tydlig koppling mellan elritsas uppehållsort i förhållande till vattentemperatur. Vid låga vattentemperaturer verkar elritsa undvika de grunda och strömmande partier som karaktäriseras som reproduktionsområden för öring, vilket är de vanligaste valen av biotop eftersom syftet i de flesta fall gäller att detektera förändringar i öringreproduktion. Eftersom elritsa är en stimfisk med goda vandringsegenskaper är det, under för dem gynnsamma förhållanden, inte ovanligt med mycket stora variationer i mängd elritsa vid elfiske. Elritsa har inte några speciella revirhävdande beteenden utan flyttar sig inom större vattenområden och utgör därför inte någon god grund för kvantifiering av dess bestånd. För i synnerhet unga öringar kan inte dessa beteenden bekräftas, vilket gör dem mycket lämpligare att kunna kvantifiera vid elfiske under mycket bredare vattentemperaturspann. Vattentemperaturen har således ingen avgörande betydelse för att använda elfiskeresultat.

Tidpunkten för elfiske kan ha betydelse, men här innebär vår och försommar större variationer. Detta beror dels på att årsungarna är små och svåra att fånga och dels på att en hel del s.k. sjölevande arter, som t.ex. mört, abborre, stäm och spiggar, kan uppträda i vattendraget. Sent på hösten kan även öring som ska reproducera sig flytta från sina "normala" revir till reproduktionsområden. Eftersom större och äldre öring kan

"försvinna" av andra skäl, t.ex. sportfiskare eller minkar, så utgör större och äldre öringar en svårkvantifierad grupp. Den säkraste gruppen fiskar för kvantifiering med hjälp av elfiske är årsungar (0+) av revirhävdande laxfiskar som öring, bäckröding och regnbåge. Stensimpa >0+ brukar också vara möjliga att kvantifiera med rimlig säkerhet om inte mängden annan fisk är för stor och syftet med elfisket varit att kvantifiera just stensimpa. För det i Slafsan förekommande fiskbeståndet, vilket visas från tidigare elfisketillfällen som redovisas i rapporten provfisket Rössberga kraftverk den 17 december 2010, kan tidpunkten för elfisket den 16 oktober 2010 inte anses olämplig. Det bör också anmärkas att det inte är ovanligt att Havs- och vattenmyndigheten (tidigare Fiskeriverket) utför elfisken in i mitten av oktober.

Allmänna intressen

Länsstyrelsen tycks inte ha noterat att vattenkraften har nyttjats kontinuerligt i läge för Valtorps kvarn sedan 1600-talet och att befintlig kvarnbyggnad byggdes år 1841. Den lagligförklaring som det nu ansöks om innebär inte någon förändring av den kontinuitet som förevarit i ca 400 år och som har skapat de förekommande natur- och kulturvärdena. Sökandena förstår inte länsstyrelsens påstående att utbytet av en kortare kanalsträcka mot en tilloppstub skulle innebära borttagande av en strömsträcka. Om strömfåran i perioder har varit torrlagd, så är det ett förhållande som förevarit till och från i ca 400 år.

Kraftverkets slukförmåga är 1,6 m³/s och medelvattenföringen är 2,6 m³/s. Av till Tekniska Beskrivningen bifogat varaktighetsdiagram framgår att det under ca 220 dagar ett normalår kommer att gå större flöden än den sökta minimitapningen. Det innebär också att det under ca 2/3 av året kommer att gå flöden högre än 300 l/s i Slafsan.

Korttidsreglering

Den uppdamning som finns för tillgodogörande i Valtorpkvarns kraftverk är av så marginell storlek att det inte finns någonting att vinna på korttidsreglering. Sökanden ifrågasätter starkt länsstyrelsens påstående om korttidsreglering, eftersom indämningen ger en regleringsvolym på enbart ca 1 500 m³ (dämningspåverkan 0,5 km, bredd 10 m, regleringsamplitud 0,3 m det ger regleringsvolymen 1 500 m³).

SMHI-mätstation

Sökanden är av den uppfattningen att Valtorpskvarns vattenkraftverk inte i någon del påverkar SMHI:s mätstation. Under den perioden hösten 2010 stod kraftverket stilla på grund av sabotage när SMHI:s registrering gav svåravläsbara utslag.

Kammarkollegiet

I vad som har framförts ovan under rubriken länsstyrelsen har vattenkraften vid Valtorps kvarn nyttjats sedan 1600-talet. Kvarnbyggnaden som byggdes redan år 1841 och genomgick en renovering år 1872 och fick det utförande den har i dag. Tilloppskanal, avledningsbarriär, utloppskanal och kvarnbyggnad används som anläggningsdelar i det nuvarande vattenkraftverket. Den förändring som har skett är att tilloppskanalen har avkortas med 48 m och ersatts med en tilloppstub. Denna förändring torde inte på något sätt innebära någon utökad påverkan på naturvärdena eller på andra värden i Slafsan och dess närområde.

Miljökonsekvensbeskrivning

Rent allmänt kan först sägas att de krav som kan ställas på en miljökonsekvensbeskrivning är relaterade till verksamhetens eller åtgärdens art och omfattning. De krav som ställs måste vara rimliga i förhållande till förutsättningarna i det enskilda fallet. Det är detta som är den grundläggande förutsättningen för den rimlighetsavvägning som ska ske enligt 2 kap 7 § miljöbalken.

Sökanden är väl medveten om att en MKB oavsett om norm finns eller inte ska innehålla en beskrivning av den vattenförekomst som kan få påverkan av vattenföretaget och en beskrivning av påverkan i närområdet samt nuvarande status. Sökanden anser sig ha uppfyllt det kriteriet i bifogad MKB. Hänvisningen till 6 kap. 7 § punkt 2 miljöbalken med den formella lydelse lagrummet har kan ifrågasättas hur omfattande redovisning som kan krävas när det gäller en miljökvalitetsnorm vars rättsliga status starkt måste ifrågasättas.

Miljö kvalitetsnormer

De av vattenmyndigheterna i december 2009 antagna kvalitetskraven för olika vattenförekomster har inte ens vattenmyndigheterna själva på något otvetydigt sätt velat upphöja till "miljö kvalitetsnormer". De antagna kvalitetskraven förtjänar inte sådan benämning av det enkla skälet att Ramvattendirektivet vill reservera begreppet endast för koncentrationen av förorenande ämnen (Artikel 2 punkt 35). Ramvattendirektivet har som huvudsyftet att förebygga föroreningar i ytvatten och reglera utsläppsgränser för förorenande ämnen (se Preambeln punkt 40 och 42) och har särskilda strategier mot förorening av vatten (Artiklarna 16 och 17) men däremot inga strategier för att motverka s.k. hydro-morfologiska förändringar.

Vattendirektivets huvudsakliga syfte fick inte erforderligt genomslag när direktivet implementerades i svensk rätt genom förordningen om förvaltningen av kvaliteten på vattenmiljön (VFF), där det finns ett kapitel 4 som har rubriken "Miljö kvalitetsnormer" men som bara talar om kvalitetskrav utan annan bundenhet än den som kan härledas till Ramvattendirektivet. Det uppdrag till vattenmyndigheterna som ges i förordningen har dock senare (i november 2009) preciserats till att ge föreskrifter om kvalitetskrav (inte att fastställa några miljö kvalitetsnormer). Ett uppdrag att föreskriva miljö kvalitetsnormer skulle de facto stå i strid mot Ramvattendirektivet i vart fall vad gäller annat än koncentrationen av förorenande ämnen.

Dessa grunddrag i Ramvattendirektivet förbigår Kammarkollegiet helt i sin argumentering, där de mer eller mindre hävdar miljö kvalitetsnormer som ovillkorliga och måste iaktas till varje pris vada gäller ekologisk status. Sådan bundenhet saknar helt stöd i Ramvattendirektivet, vilket klargjorts med all önskvärd tydlighet ibland annat i utlåtande från professor Said Mahmoudi och docent David Langlet. Skulle vattenmyndigheternas beslut tolkas som bindande miljö kvalitetsnormer och anses ha stöd i VFF så bör Mark- och Miljödomstolen kunna bortse ifrån detta med stöd av Regeringsformen.

Regeringen försökte reparera misstagen som gjordes i den ursprungliga implementeringen av Ramvattendirektivet, dels igenom preciseringen av vattenmyndigheternas uppdrag i 4 kap. 8 § VFF, dels genom de ändringar i 2 kap. 7 § miljöbalken som genomförts och som klargör att endast normer av gränsvärdeskaraktär (nästan uteslutande

normer för vattenkvalitet hänförlig till förekomsten förorenande ämnen) har en särskild styrande effekt vid tillåtlighetsprövning.

Vad som alltså kan konstateras är att det inte finns någon miljökvalitetsnorm med utformning som ett icke-försämringskrav och inte heller någon norm om viss ekologisk status, vilka skulle kunna medföra tillåtlighets hinder genom en tillämpning av 2 kap. 7 § andra stycket miljöbalken.

När det gäller de miljökvalitetsnormer som det är fråga om i ifrågavarande mål torde det således vara ostridigt att det är fråga om miljökvalitetsmål som inte är gränsvärdesnormer.

Bakgrunden till regeringens förändringar i miljöbalken var att Miljöbalkskommittén hade konstaterat att bestämmelsen i 2 kap. 7 § andra stycket miljöbalken var utformad så att bestämmelsen kunde leda till orimliga resultat genom att bestämmelsen inte gjorde skillnad mellan normer av olika karaktärer. Så som bestämmelsen tidigare var utformad kunde krav, som gick utöver vad som normalt anses rimliga, ställas på en verksamhet så snart en miljökvalitetsnorm riskerade att inte följas. Detta gällde eftersom bestämmelsen inte gjorde skillnad mellan normer av olika karaktärer, lika stränga krav kunde alltså ställas oavsett om det var fråga om en gränsvärdes- eller målsättningsnorm.

Med hänvisning till ovan framgår att Kammarkollegiet har fel när man skriver att *Miljökvalitets- normer för vatten är gällande svensk rätt*, om man där menar vattenverksamheter inom 11 kap miljöbalken.

Lokalisering

Sökanden har svårt att förstå om en vattenverksamhet som har förevarit i ca 400 år på samma plats inte skulle vara lämpligt lokaliserad. I vart fall har de under den tiden inte förnärligt annans rätt i och inte allmänna intressen.

DOMSKÄL

Målet har överlämnats till mark- och miljödomstolen den 2 maj 2011 i samband med att miljödomstolens verksamhet upphört.

Mark- och miljödomstolen har i samband med huvudförhandlingen i målet hållit syn. Vid synen har iakttagits bl. a. överfallströskel, fiskgaller, tilloppskanal, intagsparti tilloppstub, maskinstation/kvarnbyggnad och dess anordningar, utloppskanal med erosionsskydd och föreslaget läge för fiskväg.

Rådighet

Av vad som kan utrönas är strömfallets övre och nedre gräns helt inom fastigheten Valstorpskvarn 2:1, som ägs av sökanden. Härigenom har sökanden erforderlig rådighet i miljöbalkens mening.

Miljökonsekvensbeskrivning m.m.

Kammarkollegiet m.fl. har gjort gällande att brister föreligger i den redovisade miljökonsekvensbeskrivningen och då främst vad gäller påverkan på ett ”noll” alternativ. Mark- och miljödomstolen anser, med beaktande av att verksamhet har bedrivits på platsen sedan lång tid och att de åtgärder som har och kommer att vidtas vid Valstorpskvarns kraftverk får anses begränsade i förhållandet till de anläggningar som nyttjats på platsen, att redovisad miljökonsekvensbeskrivning med den komplettering som sökanden gjort, får anses tillräcklig. Även underlaget i övrigt får anses tillräckligt för att domstolen ska kunna pröva ansökan.

Miljökonsekvensbeskrivningen ska därför godkännas.

Lagligförklaring

Av 17 § lagen (1988:811) om införande av miljöbalken följer att mark- och miljödomstolen får pröva den befintliga anläggningens laglighet. Vid prövningen ska, enligt 18 § nämnda lag, tillämpas vattenlagen eller motsvarande äldre bestämmelser som gällde vid anläggningens tillkomst. Enligt mark- och miljödomstolens uppfattning strider inte anläggningarna mot tillåtlighetsreglerna i tidigare vattenlag eller äldre bestämmelser. Nyttan av anläggningarna uppfyller också kravet för tillstånd enligt tidigare vattenlag.

Anläggningarna ska således förklaras lagliga.

Tillstånd

Av utredningen i målet framgår enligt domstolens mening att de åtgärder som ansökan avser samt på sätt som kraftverket kommer att drivas i huvudsak motsvarar hur verksamheten bedrivits på platsen sedan lång tid och att ytterligare skador och olägenheter som kan befaras uppstå på grund av företaget från allmän och enskild synpunkt får anses försumbara. Det föreligger enligt mark- och miljödomstolen inte något hinder mot det sökta tillståndet på grund av de allmänna hänsynsreglerna i 2 kap. miljöbalken, hushållningsbestämmelserna i 3 kap. miljöbalken och planbestämmelserna i 2 kap. 6 § miljöbalken.

Mark- och miljödomstolen har inget att erinra mot den av sökanden redovisade beräkning av den ekonomiska nyttan. De skador och olägenheter som kan befaras är alltjämt anläggningens inverkan på Slafsan med avseende på naturvårds- och fiskeintresset. Med ett villkor om att inrätta en effektiv fiskväg och i övrigt med de villkor som tillståndet är förknippat med finner domstolen att fördelarna från allmän och enskild synpunkt av vattenföretaget överväger kostnaderna samt skadorna och olägenheterna av detsamma och att inget hinder för tillstånd med hänsyn till bestämmelserna i 11 kap. 6 § miljöbalken.

Tillstånd ska därför lämnas.

Villkor m.m.

Mark- och miljödomstolen anser att sökanden i samråd med tillsynsmyndigheten ska utreda om utformning av effektiv fiskväg.

Domstolen instämmer i länsstyrelsens m.fl. uppfattning att Slafsan har en hög potential för att få ett gott fiskbestånd och i övrigt uppnå en god ekologisk status. Med hänsyn till det nuvarande fiskbeståndet på aktuell del av Slafsan anser mark- och miljödomstolen inte det motiverat att förskriva omedelbara åtgärder i form av galler med tätare spaltvidd än vad som finns idag. När förutsättningar finns i övrigt i Slafsan och tillsynsmyndigheten anser det miljömässigt motiverat med fingaller ska sådant installeras efter nödvändiga utredningar.

Med iakttagande av de försiktighetsmått vid utförandet av arbetena som sökanden åtagit sig och vad som framgår av domslutet bedömer mark- och miljödomstolen risken för skador och olägenheter som acceptabla och finner inte att tillståndet bör åläggas andra villkor än vad som framgår av domslutet.

Utdömmande av fiskeavgift och bygdeavgift är inte aktuellt.

För att begränsa och kontrollera påverkan av verksamheten såväl under byggnadstiden som i driftskedet ska ett kontrollprogram upprättas i samråd med tillsynsmyndigheten.

Med beaktande att den ansökta verksamheten dels har pågått på platsen under lång tid och dels i huvudsak kommer att bedrivas på sätt som skett anser mark- och miljödomstolen att det saknas anledning till anmärkning mot den begärda längden på arbetstiden, tiden för anmälan om oförutsedd skada eller att verkstälighet lämnas.

Mark- och miljödomstolen finner inte skäl till ändring av den med stöd av 3 kap. förordningen (1998:940) om avgift för prövning och tillsyn enligt miljöbalken fastställda avgiften för målets prövning.

Rättegångskostnader

Kammarkollegiet och Länsstyrelsen i Västra Götalands län har yrkat ersättning för rättegångskostnader med 25 200 kr respektive 32 000 kr. Sökanden har vitsordat ett belopp 5 000 kr vad gäller Kammarkollegiets rättegångskostnader och 16 000 kr för länsstyrelsens rättegångskostnader.

Av 25 kap 2 § miljöbalken framgår att sökanden ska ersätta motparts skäliga rättegångskostnader. Såväl Kammarkollegiet som länsstyrelsen har sådan partsställning att de kan begära ersättning för rättegångskostnader.

Mot bakgrund av verksamhetens karaktär och målets art anser mark- och miljödomstolen att vad som framkommit genom Kammarkollegiets yttranden i stora delar utgör en genomgång av regelverket för aktuellt mål och att vad som tillförts målet inte motsvarar yrkad ersättning för rättegångskostnader. Med hänsyn härtill anser domstolen att Kammarkollegiet endast ska ersättas med skäliga 10 000 kr.

Med hänvisning till ovanstående angående anläggningen och målet samt med hänsyn till den av sökanden redovisade utredningen avseende bl.a. påverkan på omgivningen och med hänsyn till målets omfattning i övrigt anser mark- och miljödomstolen att de av länsstyrelsen yrkade antalet timmar för rättegångskostnader är högre än vad som är erforderligt. Domstolen finner därför skäligt fastställa länsstyrelsens rättegångskostnader till vad sökanden har vitsordat.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga 1 (DV 425)

Överklagande senast den 9 mars 2012.

Susanne Mörkås

Roger Ödmark

I domstolens avgörande har deltagit rådmannen Susanne Mörkås, ordförande, och tekniska rådet Roger Ödmark samt de särskilda ledamöterna Bo Essvik och Lars Heineson.